

Cumhuriyet Dönemi Ekonomik Buhranlarına Bir Örnek Olarak 7 Eylül Kararları ve Kamuoyuna Yansımaları

Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın¹

Öz

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk devalüasyonu olan 7 Eylül Kararları, Türkiye'nin Bretton Woods Anlaşmasına katılması ve IMF'ye üye olması yolunda atılmış önemli bir adımdır. 1946 yılında ilan edilen 7 Eylül Kararları ile Türk Lirası'nın değeri yabancı para birimleri karşısında düşürülmüş, böylece ithalat ve ihracatın artacağı ve ülkede ekonomik bir refahın sağlanacağı düşünülmüştür. Ancak uygulama hayata geçirildikten sonra artan hayat pahalılığı, 7 Eylül Kararlarının amaçlarına gölge düşürmüş ve kamuoyunda ciddi tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur.

7 Eylül Kararları çerçevesinde kamuoyunda yaşanan tartışmalar, dönemin ekonomik yapısının anlaşılması için önemlidir. Bununla birlikte bu tartışmalar dönemin siyasi manzarası içinde önemli birer örnektir. Kamuoyu 7 Eylül Kararları karşısında ikiye bölünmüştür. İktidara yakın çevreler uygulamanın memleketeye refah getirdiğini savunmuş, muhalefet ise 7 Eylül Kararlarının gerekli tetkikler yapılmadan ilan edildiğini ve hayat pahalılığına sebep olduğunu iddia etmiştir. Bu iddialar özellikle Demokrat Parti tarafından CHP'ye karşı bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Nitekim 7 Eylül Kararlarının sebep olduğu pahalılık, CHP'nin iktidarını kaybetmesine sebep olan amillerden biridir

Çalışmamızın amacı, 7 Eylül Kararları ve bu kararlar çerçevesinde ortaya çıkan tartışmaları tahlil ederek dönemin ekonomik ve siyasi durumuna ışık tutmaktır. Konu ile ilgili telif ve tetkik eserlerin yanı sıra döneme ait resmi belgeler ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır..

Anahtar Kelimeler: 7 Eylül Kararları, Devalüasyon, Hayat Pahalılığı, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti

---

¹ Kırıkkale Üniversitesi, A.İ.İ.T. Bölümü. korkudaydin@hotmail.com. ORCID:0000-0003-1645-7825.

The Regulations of September 7 as an Example of the Economic Depressions of the Republican Era and Its Reflections on the Public Opinion.

Abstract

The regulations of September 7 were the first devaluation for the history of the Republic of Turkey. It was an important step towards Turkey's accession to the Bretton Woods Agreement and its membership in the IMF. With the 7 September regulations announced in 1946, the value of the Turkish Lira was decreased against foreign currency. Thus, it was thought that imports and exports in Turkey would increase and economic prosperity would be achieved. However, after the regulations were implemented, the cost of living increased. This situation led to serious discussions in the public about the regulations of September 7.

The public debates within the framework of the regulations of September 7 were important in terms of understanding the economic structure of the period. However, these discussions were important examples in the political landscape of the period. Public opinion was divided against the regulations of September 7 ; Supporters of the government argued that the implementation brought prosperity to the country, while the opposition claimed that the regulations of September 7 were announced without the necessary investigations and caused a high cost of living. These allegations were especially used by the Democratic Party as a propaganda material against the RPP. As a matter of fact, the high cost caused by the regulations of September 7 were one of the factors that caused the RPP to lose its power.

The aim of our study is to explain the economic and political situation of the period by examining the regulations of September 7 and the discussions that emerged within the framework of these regulations. In addition to copyright and research works related to the subject, archive documents, official publications and press resources of the period were used.

Keywords: The regulations of September 7, Devaluation, Cost of Living, Republican People's Party, Democrat Party

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasetinde ortaya çıkan değişim, Türk siyasi hayatını da derinden etkilemişti. Türkiye'nin galip devletler safında yer alma arzusu; özellikle demokratik adımların atılmasını hızlandırmıştı. Bu durum, Mihver Devletlerinin totaliter rejimlere sahip olmasından ve savaş sonrasında Batı dünyasının başını çeken ABD'nin devlet idaresinde demokrasi kavramına yer vermesinden kaynaklanmaktaydı (Efe, 2019: 603 vd.). CHP Hükümeti bir taraftan Türkiye'de çok partili siyasi hayatın başlaması için gereken düzenlemeleri yapmış, diğer taraftan da ABD ile uyumlu olma adına liberal bir ekonomi politikası geliştirme gayretine girmişti. Söz konusu bu ekonomi politikası ile harp yıllarının Türk ekonomisine verdiği zararında tamir edilebileceği düşünülmüştür.

CHP Hükümetinin 1947 yılında ilan ettiği 7 Eylül Kararları, bu anlayış doğrultusunda ortaya çıkmış, bu kararlarla birlikte Türkiye Bretton Woods Anlaşması'na katılmak ve

IMF'ye üye olmak arzusu taşıdığını göstermişti. 7 Eylül Kararları Türkiye'nin dış politikada arzu ettiği sonuçları almasını kolaylaştırmış olsa da kararların ilanından sonra iç piyasada ortaya çıkan pahalılık kamuoyunda ciddi tartışmaları da beraberinde getirmişti (Aydemir, 2021; 78).

7 Eylül Kararları çerçevesinde yaşanan tartışmaların mahiyetini kavramak için II. Dünya Savaşı'nın Türk ekonomisinde yarattığı tahribatı ve dönemin ekonomik şartlarını gözden geçirmek gereklidir. Türkiye, II. Dünya Savaşı boyunca savaş dışı kalmayı amaçlamış ve savaşan taraflar arasında bir denge siyaseti takip etmişti. Denge siyaseti, Türkiye'nin ihracatında zaman zaman olumlu bir tablo ortaya çıkarmış olsa da savaş şartları gereği uluslararası ticaretin kısıtlı olması sonuçta Türk ekonomisini olumsuz şekilde etkilemişti. İktidar, bir taraftan uluslararası ticari ilişkilerdeki olumsuz etkiyi azaltacak önlemler düşünürken bir taraftan da her an savaşa girecekmiş gibi ülkenin ekonomik, siyasi, askeri ve psikolojik anlamda hazırlıklı olabilmesi için sert tedbirler almak zorunda kalmıştı. Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi kanuni düzenlemeler, bu dönemde alınan tedbirler için önemli örneklerdir.

Türkiye'nin savaş yıllarında aldığı ekonomik kararların başında, Refik Saydam Hükümeti tarafından hazırlanan Milli Korunma Kanunu gelmektedir. 18 Ocak 1940'da TBMM gündemine getirilen Milli Korunma Kanunu (TBMM Zabıt Cerideleri, 1940: 64), 26 Ocak 1940'da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmişti (Resmî Gazete, 1940: 26 Ocak). Milli Korunma Kanunu ile Hükümet, üretim tesisleri ve araçları ile işçiler ve üreticiler üzerinde geniş yetkilere sahip olmuştu. Hükümetin Milli Korunma Kanunu'nu hazırlarken gözettiği amaç; ülkenin olası bir savaş durumunda Milli Mücadele döneminde olduğu gibi bir yoklukla karşılaşmamasıydı. Milli Korunma Kanunu, bu yönüyle akılcı bir tedbir olsa da uygulamada çok ciddi aksaklıklar yaşanması sebebiyle toplumda tepkilere yol açmıştı.

Milli Korunma Kanunu, Refik Saydam'ın Başbakanlığı döneminde, üç kez değişikliğe uğramıştı. Ancak söz konusu değişiklikler, Hükümetin yetki alanını daha da genişletmiş ve kamuoyunun tepkisini de artırmıştı. Refik Saydam'ın 8 Temmuz 1942 tarihinde vefat etmesi üzerine Başbakan olan Şükrü Saraçoğlu da Milli Korunma Kanunu'nda bir takım değişiklikler yapmıştı. Bu değişikliklerden sonra ise şeker ve un gibi gıda ürünlerinin üretimlerinde yaşanan yetersizlikler sebebiyle ekmek, makarna ve pasta gibi çeşitli gıda ürünlerinin üretimlerine kısıtlama getirilmişti. Ekmeğin karne ile dağıtılması gibi Türk toplumunun belleğinde yer etmiş hadiseler de Milli Korunma Kanunu'nun bir sonucudur.

Ekonomik istikrar bozuldukça, Milli Korunma Kanunu'na uymayanlara verilen cezalar da sürekli artırılmıştı. Süreç içinde Hükümet, gıda ürünlerinden ihtiyaç malzemelerine hatta emlak piyasasına kadar fiyatlara müdahale eden bir mekanizma haline gelmişti. Neticede, Hükümetin bu kanunla elde ettiği denetim hakkı, serbest ticareti de ciddi şekilde yaralamıştı (Aydın, 2019: 415 vd).

Savaş döneminde Hükümetin ekonomik alandaki bir diğer önemli düzenlemesi, Varlık Vergisi'nin yürürlüğe girmesi olmuştu. Varlık Vergisi ile hedeflenen; piyasada dolaşımda olan paranın azaltılması ve böylece Türk lirasının değerinin korunması idi. Bununla birlikte

Varlık Vergisi ile savaş yıllarının en önemli ekonomik sorunlarından biri olan karaborsa ve vurgunculuğunda önüne geçilmek istenmişti. Nitekim Başbakan Şükrü Saraçoğlu, basında çıkan haber ve değerlendirmelerin ötesinde Varlık Vergisiyle ilgili düşüncelerini CHP grup toplantısında dile getirmiş ve “*Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz*” demişti (Barutçu, 1977:263).

Varlık Vergisi, 11 Kasım 1942’de TBMM tarafından onaylanmış, 12 Kasım 1942’de de Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmişti(TBMM Zabıt Cerideleri, 11 Kasım 1942, 33 vd; T. C. Resmî Gazete, 12 Kasım 1942). Dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu Varlık Vergisi Kanunu kabul edildikten sonra TBMM’de bir konuşma yaparak, bu kanunu ortaya çıkaran şartlardan bahsetmişti. Saraçoğlu konuşmasında, harbin sebep olduğu iktisadi buhrandan bahsetmiş, tüm teşebbüslerine rağmen piyasadaki fiyat artışlarını engelleyemediklerini söylemişti. Başbakan fiyat artışlarının sebeplerini; üretimin az olması, ithalatın yeterli olmayışı, iktisadi olarak alınan yanlış tedbirler ve vurgunculukla izah etmişti. Piyasada dolaşımda olan Türk Lirasının 700 milyona ulaşmış olmasının da söz konusu durumun bir başka sebebi olduğunu ifade eden Saraçoğlu, piyasada dolaşan paranın bir kısmının vergilerle geri çekilmesi gerektiğini vurgulamıştı. Saraçoğlu konuşmasında vergi kaçırانlarla ilgili olarak da şunları söylemiştir; “*Bu vergi münasebeti ile yaptığımız tetkiklerde büyük tüccârların ve hususî zümrelerin vergiden kaçmak yolunu nasıl bulmuş olduklarını görerek hayret ettik ve istikbâlde bu gibi vergi kaçakçılıklarına meydan vermemek için tedbirler araştırıyoruz*”(Akşam Gazetesi. 11 Kasım 1942; Ulus Gazetesi, 11 Kasım 1942)

Hükümet, Varlık Vergisini, savaş döneminde fevkalade kazanç sağlamış kimselerden toplamayı planlamıştı. Bununla birlikte söz konusu dönemde Türkiye’deki servet sahiplerinin büyük bir kısmını Gayrimüslimlerin oluşturması, Varlık Vergisi’nin bu kişiler için çıkarıldığı yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmişti. Nitekim fevkalade kazanç elde ettiği iddia edilen kimselerin kapsamlı listeleri hazırlanmış, bunlardan Müslümanların M; Gayrimüslimlerin G; Dönmelerin de D harfiyle işaretlenerek vergilendirilmeleri yoluna gidilmişti (Barutçu,1951: 47 vd). Hatta resmi ağızlardan “*Bu memleket tarafından gösterilen misafirperverlikten faydalanarak zengin oldukları halde, ona karşı bu nazik anda vazifelerini yapmaktan kaçınacak kimseler hakkında*” Varlık Vergisi kanununun bütün şiddetiyle uygulanacağını vurgulanması; Varlık Vergisi’nin mahiyetini açık bir şekilde ortaya koymuştu (Akar, 2006, s.90 vd.). Ayrıca Varlık Vergisini ödeyemeyen mükelleflerin bedeni yükümlülüğe tabi tutularak çalışma kamplarına gönderilmiş olmaları ise bu tartışmaları farklı bir boyuta taşımıştı.

Kamuoyunda ciddi tartışmalara sebep olan Varlık Vergisi, ekonomik olarak istenilen rahatlamayı sağlayamamış, 15 Mart 1944’te yürürlükten kaldırılmıştı. Bununla birlikte karaborsacılık ise varlığını sürdürmeye devam etmişti (Aydın, 2018; s.290 vd).

II. Dünya Savaşı yıllarında Hükümetin ekonomik açıdan önemli bir diğer tedbiri ise Toprak Mahsulleri Vergisi idi. 15 Mayıs 1943’te TBMM’ye sunulan Toprak Mahsulleri

Vergisi, 7 Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe girmişti(T. C. Resmî Gazete, 1943: 7 Haziran). 1 Ocak 1946'ya kadar yürürlükte kalan vergi (TBMM Tutanakları, 1946: 23 Ocak, 27), Varlık Vergisinin uygulanmasında yardımcı bir işleve de sahipti.

Toprak Mahsulleri Vergisiyle Türkiye'nin aniden savaşa girmesi durumunda gerek ordunun gerekse vatandaşlarının gıda ihtiyaçlarının sorunsuz bir şekilde karşılanması hedeflenmişti. Ancak uygulamada yaşanan aksaklıklar; kanun hükümlerini uygulayan memurların iş bilmezlikleri yahut işgüzarlıkları, bu kanunun muhatabı olan çiftçi kesimini mağdur etmişti. Bu durum karşısında gerek TBMM'de gerekse kamuoyunda ciddi tartışmalar yaşanmıştı.

Toprak Mahsulleri Vergisi, yapısı itibari ile 1925'te yürürlükten kaldırılan Aşar Vergisi'ne benzetilmişti. Nitekim bu kanuni düzenlemeyle çiftçilerin ürettikleri mahsulün bir kısmını devlete vergi olarak vermelerine hükmedilmişti. Üstelik çiftçilerin ürünlerini kendi imkânları ile toplama merkezlerine ulaştırmaları gerekliydi. Bu durum çiftçiler için maddi bir külfeti de beraberinde getirmişti. Toprak Mahsulleri Vergisi'nin toplanması hususunda ortaya çıkan bir diğer sorun ise, çiftçilerin teslim ettiği mahsullerin depolara vaktinde taşınmaması ve bu mahsullerin açık alanlarda çürümeye terk edilmeleriydi. Tüm bu şartlar, Hükümete yönelik toplumsal tepkinin artmasına sebep olmuştu (Aydın, 2017; s. 6 vd.).

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılında Hükümet, üretim araçları ile tüketim kalemleri üzerinde geniş bir denetleme yetkisine sahip bulunuyordu. Bu şartlar altında Türkiye'de tam manasıyla bir serbest ticaret ortamının olduğunu söylemek de mümkün değildi. Bununla birlikte daha önce yapılan kanuni düzenlemeler, Hükümetin ekonomik ve iktisadi hedeflerini gerçekleştirmesini de sağlayamamıştı. Söz konusu kanuni düzenlemeler daha çok savaş yıllarında alınmış olan zaruri tedbirlerin korunmasını sağlamıştı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası alanda ticaretin önündeki engeller kalkmıştı. Türk Hükümeti de, ülkenin dış ticarete daha etkin olmasının yollarını aramaya başlamış ve bu doğrultuda uluslararası anlaşmalara ve kuruluşlara katılmak için çeşitli adımlar atmıştı. Nitekim 1946 yılının sonlarına gelindiğinde Hükümet, ekonomik açıdan oldukça radikal bir uygulama olan 7 Eylül Kararlarını ilan etmişti.

1. 7 Eylül Kararlarının Yürürlüğe Girişi

7 Eylül Kararları, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleştirilen ilk devalüasyon uygulaması olması bakımından önemlidir. Recep Peker'in Başbakan olduğu CHP Hükümeti tarafından 7 Eylül 1946 tarihinde alınan kararlar ile Türk parasının değeri düşürülmüş; böylece üretimin ve buna bağlı olarak ihracatın artırılması, dış ticaretin sağlıklı bir hâle kavuşturulması hedeflenmişti. Hükmet bu düzenlemeyle içeride toplumsal bir sorun haline gelmiş hayat pahalılığı ve karaborsa gibi sorunları çözmeyi, dış politikada ise Türkiye'nin Bretton Woods Anlaşması'na katılmasını ve IMF (Uluslararası Para Fonu)'ye üye olmasını amaçlamıştı. ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi dengelerde öne çıkması, Türkiye'nin de ABD tarafından belirlenen ekonomik ve siyasi şartları göz önünde

bulundurmasını zorunlu kılmıştı. Nitekim Türkiye, 7 Eylül Kararları ile dış ticaret açısından liberal bir anlayış benimsemek istemişti (Altınok ve Çetinkaya, 2003: 56).

7 Eylül Kararları, CHP Meclis grubunda gerçekleştirilen 7 Eylül 1946 tarihli görüşmelerin sonucunda alınmıştır. Grup toplantısı Seyhan milletvekili Hilmi Uran'ın başkanlığında gerçekleştirilmişti. Başbakan Recep Peker ile Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir yaptıkları konuşmalarla, Parti grubuna alınacak kararların nedenlerini açıklamış ve içeriklerinden bahsetmişlerdi. Buna göre 7 Eylül kararları ile uzun savaş yıllarının sebep olduğu ekonomik yıpranmayı tamir etmek için üretim ve ithalatı artırmak, bu hedefleri yerine getirirken de dünya genelindeki fiyat seviyesi etrafında ekonominin düzenlenmesi hedeflenmişti. Hedeflerin yerine getirilmesi için ise; dış ticarete sürdürüldüğü ifade edilen suni usullerden kurtulmak, serbest döviz ve serbest rekabet esasına göre işlemleri mümkün olan seviyelere çıkarmak hedefi belirlenmişti. Bu noktada Bretton Woods'un işaret ettiği esaslara uygun adımlar atarak dünya ticaretine katılabilmek arzusu da öne çıkarılmıştı. Böylece yerli üretimin TL bazında yüksek fiyatlarla ihracının kolaylaşması ve üreticinin durumunun da iyileşmesi hedeflenmişti.

CHP Meclis Grubunda ilan edilen kararlar, dönemin ulusal gazetelerinde de yer almıştır. CHP Genel Merkezi tarafından basına dağıtılmış olan metin, tüm gazetelerde değiştirilmeden yayınlanmıştı. Söz konusu haberlerde CHP grubunda ilan edilen 7 Eylül Kararlarının hedef ve kapsamı maddeler halinde şu şekilde izah edilmişti:

“1- Çeşitli mahzurları beliren bugünkü döviz primleri sistemi kaldırılarak, paramızın iç ve dış realitelere uyan paritesinin tespiti,

2- Bir taraftan lüks veya halk ihtiyaçları bakımından zaruri olmayan mallar dışında her çeşit ithalat mallarını bollaştırarak halkın yaşama şartlarına ferahlık vermek, diğer taraftanbu ayarlamaların ithalat malları fiyatları üzerindeki tesirlerini sair tedbirler arasında ithalat genişliği yoluyla karşılamak için ihracatın teşvikinden elde edilecek munzam dövizlerin gelmesi beklenmeksizin ithalata geniş nispette döviz tahsisi,

3- Maliyet unsurlarında indirmeler sağlamak suretiyle sanayi mamulleriyle orman mahsulleri fiyatlarında ve eşya nakliyat tarifelerinde mümkün görülen indirmelerin ilgili bakanlıklarca yapılması,

4- Nihayet kati olarak belirmiş olan serbest döviz esasına müstenit çok taraflı milletlararası ticaret sistemine istikrarlı ve sağlam bir para ile katılmak ve bu suretle milletlararası ticaretimizin inkişafını sağlayacak olan Bretton Woods anlaşışına, bu anlaşmanın ruhunu teşkil eden prensiplere uygun hazırlıkla ve Birleşmiş Milletler arasında yüksek itibara layık görülecek bir para sistemi ile gitmek.” (Ulus, 1946: 8 Eylül; Akşam, 1946: 8 Eylül; Vakit, 1946: 8 Eylül).

CHP Meclis grubunda ilan edilen kararların ardından ilgili devlet kurumları da konu ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirmişlerdi. Merkez Bankası tarafından ulusal gazetelere gönderilen açıklamada; *“Bankamız, Hükümet ile mutabık kalarak ve kanunumuzun 37 inci maddesinin verdiği yetkiye dayanarak muhtelif ecnebi dövizleri için yeniden alım satım*

rayiçlerini tespit etmiştir.” denilerek yeni kur politikasına açıklık getirilmişti. Söz konusu düzenlemeye göre belirlenen döviz alım ve satım fiyatları ise şu şekilde belirlenmişti (Ulus, 1946: 8 Eylül):

	Alış Fiyatı	Satış Fiyatı
Dolar	280	280, 80
Sterlin	1138,4	1139,68
İsveç Kronu	77,88	78,66
İsviçre Frangı	67,20	67,87
Mısır Lirası	1157,33	1174,69

Merkez Bankasının döviz kuru düzenlemesine paralel olarak Ticaret Bakanlığı ise 7 Eylül kararları çerçevesinde alınacak tedbirleri kamuoyuna ilan etmişti. Bu tedbirler ise şunlardı;

1- Yeni döviz kurunun ihracatı artıracacağı düşüncesinden hareketle ithalat için büyük ölçüde bir döviz tahsisi kararlaştırılmıştır,

2-Bu doğrultuda serbest dövizle ithal edilecek ürünler için plafon ve kontenjan gibi miktar tahditleri kaldırılmıştır.

3- İthalatçı birliklerince gerçekleştirilen cins, vasıf ve fiyat kontrolleri kaldırılmıştır.

4- Teslim vadeleri geçmiş veya sair şartları yerine getirilememiş ancak rücu imkânı elde edilmiş olan akreditiflerin, serbest dövizli ithalat listesine dâhil diğer mallara çevrilmesine izin verilecektir.

5- İthalat talepleri, İthalat birliklerinin faaliyet gösterdikleri yerlerde bulunan bakanlık memurları aracılığı ile Ticaret Bakanlığı'na bildirilecektir.

6- İthalat konusunda siparişlerin piyasa ihtiyaçlarına göre belirlenmesi işi, ithalatçıların takdirine bırakılmıştır.

7- Söz konusu kararlar 9 Eylül 1946, Pazartesi günü itibari ile uygulanmaya başlanacaktır (Ulus, 1946: 8 Eylül; Vakit, 1946: 8 Eylül; Akşam, 1946: 8 Eylül).

7 Eylül Kararlarının kamuoyuna duyurulmasından sonra Ticaret Bakanı Atıf İnan konuyla ilgili olarak basına bir demeç vermişti. İnan, ihraç ürünlerini kur rejimi nedeniyle pahalıya satıp ithal ürünleri ise ucuza satın almanın sürdürülebilir bir yöntem olmadığını söylemiş ve Hükümetin 7 Eylül Kararları ile geleceğe doğru önemli bir adım attığını

vurgulamıştı. İnan ayrıca ithalat ve ihracat konusunda belirleyici olan iç ve dış fiyatların ayarlanmasının Hükümet nezdinde neden önemli olduğunu ise şu cümleler ile izah etmişti: “... *İç fiyat seviyemiz bire dört iken, ve mesela sadece bire iki veya üç artış ile gelen mal, iktisadi kanunların zoru ile müstahlike ...bire dörtle intikal ederken, hayatiyeti olmayan bir gümrük fiyatı mihveri etrafında ithalatımızı ilanihaye bu darlıkta mı tutalım? Yoksa iç fiyat seviyesindeki...realiteyi kavrayarak, memlekete bol ithalat sağlamak, refahlığı bollukta aramak mı doğrudur? Bu sorunun cevabını halkımızın daima doğru yolu bulan sağduyusuna ve bir de zamana bırakıyorum...*” (Ulus, 1946: 11 Eylül).

7 Eylül Kararları ile ilgili basına demeç veren bir diğer isim ise Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir idi. Keşmir, 7 Eylül Kararları ile Türk ekonomisinde bir denge oluştuğunu ve bu durumun vatandaşların geçimlerini kolaylaştırdığını iddia etmişti. Paranın değerinin ayarlanması ile ithalat için piyasanın ihtiyaç duyduğu döviz miktarının artacağını ve piyasalarda bir rahatlama olacağını da savunan Keşmir, böylece ithalat ve ihracat konusunda olası bir krize karşı tedbir alındığını söylemişti. Keşmir’e göre bu düzenleme ile Türk Lirası’nın kıymeti düşmemiş, savaş yıllarında bozulan ekonomi gereği yıpranan Türk Lirası gerçek kıymetini bulmuştu(Ulus, 1946: 14 Kasım).

Peker Hükümeti, 7 Eylül Kararları ile Türkiye’nin dış ticaret başta olmak üzere iktisadi alanda karşılaştığı sorunları çözmek istemişti. Ayrıca savaş döneminin sebep olduğu ekonomik yıpranmışlık sebebiyle toplumun CHP’ye duyduğu tepkinin de giderilmesi planlanmıştı. Türk Lirasının kıymetini düşürerek ihraç ürünlerinin satışını artırmak; böylece elde edilecek gelirlerle hem memleket genelinde bir bolluk ortamı oluşturmak hem de memurlar başta olmak üzere vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek, Hükümetin temel hedefleri arasındaydı.

7 Eylül Kararları yürürlüğe girdikten sonra Türkiye’nin Bretton Woods ve IMF üyelikleri kabul edilmişti. Bu durum Hükümet nezdinde iyimser bir tablonun oluşmasını sağlamıştı. Fakat 21 Eylül 1946 tarihinde İngiltere’nin gerçekleştirdiği devalüasyonun sonuçları, söz konusu bu iyimser tablonun kısa süre içinde bozulmasına sebep olmuştu. Nitekim Hükümet Türk Lirasının değerini düşürmek isterken İngiltere’deki devalüasyon sebebiyle bunu başaramamış, kısa süre içinde Türk Lirası tekrar % 30 değer kazanmıştı.

Türkiye’de döviz kuruyla ilgili ortaya çıkan manzara tartışmalara sebep olsa da, CHP’li kadrolar şartların ülke ekonomisinin lehine olduğunu savunmaya devam etmişlerdi. Nitekim 21 Haziran 1947 tarihli Ulus Gazetesi’nde çıkan bir haberde, Milletlerarası Para Sandığı tarafından Türk Lirası’na 280 kuruş değer biçilmesi ile ilgili olarak; “*Bankanın aldığı bu karar Hükümetimizin yedi eylül kararlarını almakla ne kadar haklı olduğu kadar kurun tesbitinde de isabetli olduğunu göstermek bakımından da dikkate şayandır.*” denilmiş ve 7 Eylül Kararlarının uluslararası kuruluşlarca da benimsenmiş olması Hükümetin bir başarısı olarak sunulmuştu(Ulus, 1947: 21 Haziran).

2. Kamuoyunda 7 Eylül Kararları

Hükümet yetkililerinin 7 Eylül kararlarını savunan beyanlatları, kamuoyunda bir bölünmeye sebep olmuştu. İktidara yakın basın kaynakları bu kararları desteklerken, muhalif çevreler ise ortaya çıkan manzaranın Türk ekonomisine zarar verdiğini savunarak CHP'yi ve Hükümeti eleştirmişlerdi.

CHP'nin yayın organı olan Ulus Gazetesi, “*Para Meselesi Son Kararla Halledilmiştir*” manşetli haber ile 7 Eylül Kararlarını savunmuş ve uygulamanın gerekçelerini sıralamıştı. Ulus'un savunusu iki ana başlık etrafında şekillenmiş olup, Türk Lirası'nın değerli olması durumunda ABD ve İngiltere ile ticaretin zorlaştığı ve Türkiye'nin Bretton Woods'a katılması için bu durumun değişmesinin bir zaruret olduğu yönündedir (Ulus, 1946: 9 Eylül).

Ulus, 7 Eylül Kararları ile ilgili yayınladığı bir başka haberde ise Peker Hükümeti'nin ekonomi politikalarını övmüş ve Türkiye'nin savaş sonrası dönemde şekillenen piyasa şartlarına uygun bir şekilde ihracat yapabilmesi için fiyatların mutlaka inmesi gerektiğini iddia etmişti (Ulus, 1946: 10 Eylül).

7 Eylül Kararları Akşam Gazetesi tarafından da olumlu karşılanmıştı. Gazete bu kararların “*cesurane ve pratik*” olduğunu savunmuş ve Hükümetin icraatları doğrultusunda Ziraat Bankası'nın 9 Eylül'de 505 bin lira tutarında altın satışı yaptığını bildirmişti. Söz konusu bu satışın, piyasayı dengeleyecek bir adım olduğu ifade edilmişti (Akşam, 1946: 9 Eylül; Akşam, 1946: 10 Eylül).

Akşam Gazetesi yazarlarından Necmeddin Sadak da Hükümetin uygulamasını savunan isimlerden birisiydi. 7 Eylül Kararlarının Türk ekonomisi için faydalı olduğunu iddia eden Sadak, konu ile ilgili şunları söylemişti; “*Hükümet, ilk icraat olarak milli ekonomiye düzen verecek cesaretli tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin hem müstahsilin, hem ticaretin durumunu genişletecek mahiyette olması büyük bir isabettir. Bu isabetin ilk delili, dünden beri piyasa çevrelerinde görülen ferahlıktır. Bundan sonraki daha ehemmiyetli safha, bu kararların tatbikinde gösterilecek dikkat ve başarıya bağlıdır. Milli ekonomi gibi birçok çeşitli amillerin tesiri altında bulunan bir mesele ancak bütün devlet makinesinin, bütün Bakanlıkların, tek plan gereğince aynı hedefe elbirliğiyle yürümeleriyle halledilir. Hükümetin yapacağı en büyük yenilik budur.*” (Sadak, 1946: 9 Eylül).

Hükümeti destekleyen diğer bir yayın organı da Vakit Gazetesi idi. Genel olarak 7 Eylül Kararlarını destekleyen gazetede, Hükümetin uygulamaları neticesinde faydalı sonuçlar alınacağını savunan haberler yapılmıştı. Vakit'te bu yönde yazı yazan isimlerden biri de Peyami Safa idi.

Peyami Safa, 7 Eylül Kararlarını ele aldığı bir yazısında Türk lirasının değerinin düşürülmesi ile ithalat ve ihracat konusunda bir çeşitliliğin ortaya çıkacağını savunmuştu. Bununla birlikte Safa konu ile ilgili bir takım endişelerinin olduğunu da ifade etmiş ve bu konuda şunları söylemişti; “*Hükümetin para değeri üzerinde yaptığı bu enerjik müdahale yeni bir fiyat politikasının temeli gibi mütalaa edilemez. Çünkü fiyatın teşekkülünde, ithalat ve ihracat arasında olduğu kadar istihlal ve istihlak arasında, sermaye ve çalışma arasındaki münasebetlerinde tesir payı vardır. Bugünkü dünyada fiyat politikası, birbirine zıt iki*

prensibin mücadelesini geçiyor: Ya fiyatın teşekkülünü serbest menfaatların çarpışmasına bırakırsınız, yahut planlaştırırsınız. ...Recep Peker Hükümetinin son kararlarını tereddütsüz alkışlarken, memleketin genel ekonomik hayatını ve fiyat seviyesini başıboş bırakmayan bir tanzim ve ayarlama prensibininin tatbikine geçilmekte de geç kalınmıyacağını umuyoruz.” (Safa, 1946: 10 Eylül).

7 Eylül Kararları uygulamaya girdiği ilk aylarda, Hükümetin beklediği yönde bir ekonomik rahatlama sağlayamamış, aksine piyasalarda bir belirsizliğe sebep olmuştu. Bu durum karşısında muhalif çevreler, Hükümeti yoğun bir şekilde eleştirmeye başlamıştı.

Vatan Gazetesi 7 Eylül Kararlarına karşı eleştirel bir tutum takınmıştı. Gazetede yer alan haberlerde son düzenlemeye piyasaların tereddüt ile baktığı iddia edilmişti. Ayrıca Hükümetin kısa sürede olumlu bir netice elde etmeyi planlamasına karşılık piyasalarda özellikle ithal malların fiyatlarının yükselmesi yönünde bir endişe olduğu ifade edilmişti (Vatan, 1946: 9 Eylül; Vatan 1946: 10 Eylül). Ahmet Emin Yalman da Vatan Gazetesi’ndeki yazıları ile 7 Eylül Kararlarına karşı bir tutum sergilemişti. Yalman kararların gerekli tetkikler yapılmadan hayata geçirildiğini savunmuştu. Bu durumun memlekette pahalılığa sebep olduğunu iddia eden Yalman, 7 Eylül Kararları ile Türkiye’nin ekonomik durumunun daha da kötüye gideceği tahmininde bulunmuştu (Yalman, 1946: 16 Kasım).

Yalman’ın 7 Eylül Kararlarını eleştiren yazısına cevaben Tanin Gazetesi’nden Nazmi Topçu bir köşe yazısı yazmıştı. Topçu, zıt fikirlerin çarpışması ile memleketi ilgilendiren konularda doğru sonuçların ortaya çıkabileceğini söylemiş ve bu nedenle Yalman’ın konuyla ilgili bir yazı yazmış olmasını memnuniyetle karşıladığını belirtmişti. Topçu bu girizgâhın ardından Yalman’ın 7 Eylül Kararlarının yürürlüğe girdiği ilk günlerde, ortada uygulamanın sonuçlarına dair bir veri bulunmamasına rağmen Hükümeti başarısızlıkla suçladığını söyleyerek eleştirmişti. Topçu, Yalman’ın bu yaklaşımının Demokrat Parti’ye yardım etmek manasına geldiğini de savunmuş ve bu konuda şunları söylemişti; “*Yalman bu iktisadi davayı, bir memleket mevzuu olduğu için değil, bu konuda çok sıkışmış olan Demokrat Parti’ye çıkar yol bulmak için ele almış bulunmakta ve bunun için bu kadar objektif bir mevzuu, ilk hamlede sağa sola isnatlarla gürültüye getirmeye çalışmaktadır.*” (Tanin, 17 Kasım 1946).

Cumhuriyet Gazetesi ise başlangıçta Hükümetin uygulamalarına karşı temkinli bir yaklaşım sergilemişti. Cumhuriyet yazarlarından Nadir Nadi konuyla ilgili yazmış olduğu bir köşe yazısında 7 Eylül Kararlarının neticelerinin olumlu olup olmayacağını sorgulamıştı. Nadi genel olarak tedbirlerin gerekliliği üzerinde durmuş olsa da dünyada cereyan eden gelişmelerin de bu kararların neticelerini etkileyeceğini söylemişti (Nadi, 1946: 9 Eylül). Nadi konu ile ilgili yazdığı ikinci köşe yazısında da temkinli bir dil kullanmış, 7 Eylül Kararlarının henüz gelişim aşamasında olduğunu ifade ederek bu uygulamanın nasıl bir netice vereceğini kestirmenin henüz mümkün olmadığını söylemişti. Ekonomik anlamda ortaya çıkabilecek olumsuz şartlar karşısında Hükümetin bir takım tedbirler aldığını da belirten Nadi, tüm bu tedbirlerin işe yaraması için piyasa koşullarında ciddi bir değişimin olmaması gerektiğini ifade etmişti. Nadi bu konuda şunları söylemişti; “*... Hükümet tedbirleri yürürlüğe girdiği günden beri ihrac maddeleri fiyatları üzerinde kendini gösteren yükselme temayülü devam edip*

gidiyor. Bu vaziyeti Hükûmet acaba önceden tahmin etti ve gerekli tedbirleri aldı mı? Şayed aldıysa bugünlerden onların tatbikını beklemeliyiz. Çünkü ihrac maddeleri fiatları üzerindeki yükseliş bu tempo ile yürüyüp gittiği takdirde, milli ekonomimizi dünya şartlarına uydurmak maksadıyla aldığımız tedbirlerin hepsi birden suya düşecek, ortalıkta feci bir hayat pahalılığı baş gösterecek, ihraç mallarımızı gene kimse almayacak, döviz sıkıntımız artacak, ithalat imkanlarımız günden güne azalacak ve memleketimiz eskisinden daha karanlık bir iktisadi çıkmaza saplanıp kalacaktır.”(Nadi, 1946: 17 Eylül).

Nadir Nadi'nin 7 Eylül Kararları ile ilgili temkinli tutumu kısa süre içinde sertleşerek eleştirel bir mahiyet kazanmıştı. Nadi 16 Ekim 1946 tarihli köşe yazısında konu ile ilgili yeni yaklaşımını ise şu cümleler ile izah etmişti; *“Dünya şartlarına uymak ve memleket ekonomisini yoluna koymak maksadıyla Recep Peker Hükûmeti bildiğimiz tedbirlere başvurduğu zaman, biz alınan kararların isabeti hakkında hüküm verecek bir durumda değildik. Hakiki vaziyeti gözönünde tutarak paramızın resmi rayicini düşürürken ve bir nevi iktisadi liberalizme doğru adım atarken Hükûmetin ne gibi bir taktik kullanacağını, nasıl bir hareket hattı tutacağını bilmiyorduk. Onun için ne körü körüne tenkid yoluna saptık, ne de 'maşallah, ne güzel! Oh, ne iyi!' diyerek el çırpmağa lüzum gördük. Hükûmetçe başvurulan tedbirler hakkında objektif bir hükme varabilmek için az çok bir zaman geçmesini beklemek icab ediyordu”.* Nadi, gelinen noktada ise tedbirlerin fiyatlarda herhangi bir şekilde denge sağlamadığını, kimi ürünlerin fiyatlarının azalırken kimi ürünlerinse arttığını söylemişti. Nadi'ye göre Hükümet bir taraftan ucuzluk yaratmaya çalışırken diğer taraftan hatalı adımlar atarak pahalılığa sebep olmuştu. Nadi: *“... Bir yandan hayatı ucuzlatmaya çalışırken öbür yandan kendi eliyle pahalılık yaratan bir hükümet programının müsbet bir iktisadi politikaya dayandığını iddia etmek imkânsızdır.”* sözleri ile Hükümetin iktisat politikasını başarısız bulduğunu ifade etmişti.(Nadi, 1946: 16 Ekim).

Tasvir Gazetesi'nin önemli yazarlarından biri olan Samet Ağaoğlu'nun 7 Eylül Kararları ile ilgili yaklaşımı da genel olarak olumsuzdu. Ağaoğlu'na göre Hükümetin bu uygulaması ile piyasalarda sadece kısa süreli bir rahatlama oluşabilirdi. Üretim maliyetleri düşürülmeden veya üretimin artması ve yeni pazarların oluşturulması için gerekli tedbirler alınmadan herhangi bir iyileşme beklemek yersizdi. Söz konusu kararlar ancak gelişmiş ülkelerde başarılı olabilirdi. Türkiye'nin yeterli alt yapıya sahip olmaması nedeniyle, alınmış olan bu kararların herhangi bir başarı sağlaması mümkün değildi (Ağaoğlu, 1946: 12 Eylül).

7 Eylül Kararları, siyasi partiler için de önemli bir tartışma konusu olmuştu. Demokrat Parti, 7 Eylül Kararlarına yönelik eleştirel bir tutum sergilemiş ve konuyu TBMM gündemine taşımıştı. 19 Ekim 1946'da Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz bir soru önergesi vererek, Türk Lirası'nın kıymeti ile ilgili alınmış kararların Türkiye'nin iktisadi, mali ve ticari durumuna nasıl bir etkisi olduğunun Başbakanlık makamı tarafından aydınlatılmasını talep etmişti. Oğuz, önergesinde ana hatları ile şunları sormuştu:

1- Türk Lirasının dış kıymeti ayarlanırken esas alınan ölçü ve düşünceler nelerdir?

2- Memleketin başlıca ihracat mallarından olup fiyat dengesizliğinden ötürü satışında güçlük çekildiği ifade edilen malların, Hükümetin söz konusu kararından önceki miktar ve tutarları hakkında belirgin bir bilgi var mıdır?

3- Savaş döneminde yıpranan, tüketilen ancak tekrar yerine konulamayan yatırımlar ve üretim araçları gibi kıymetlerin memleketin ihtiyacını karşılayacak bir hale getirilmesi için gerekli olan döviz ihtiyacımız ne kadardır?

4- Yeni uygulama ile ihracat tutarlarının normal ithalat ihtiyacını karşılayabilecek durumda olmasına inanmamız için hangi delil ve bilgilere sahibiz? Ticaret açığı verilmesi yahut ithalat- ihracat dengesinin sağlanamaması durumlarında ortaya çıkacak açığı kapatmak ve bu işin düzenli bir şekilde devam etmesini sağlamak için alınan tedbirler nelerdir?

5- Dış ticarete uygulanmak istenen bu kararları tamamlayıcı mali ve iktisadi tedbirler nelerdir?

6- Bu kararların bütçeye etkisi nedir? Bu konuda alınmış herhangi bir karar var mıdır?

7- Memurların, sabit gelirlilerin, tasarruf sahiplerinin ve söz konusu kararların alındığı günlerde piyasalarda ticari faaliyetlerde bulunanların bu kararlar neticesinde karşılaştıkları zararları kapatmak için herhangi bir yardım yapılması düşünülmekte midir? Ayrıca yurt dışında öğrenim gören vatandaşların geçim durumları değerlendirilerek kendilerine uygun bir yardımın yapılması düşünülmüş müdür?

8- İthalat ve tüketim mallarının fiyatlarında bir artış olacağına göre, durum ne kadar ciddidir? Bu durumu hafifletecek yönde hangi tedbirler alınmıştır.

9- Piyasada yapılan altın satışı ile hedeflenen amaçlar nelerdir?

10-Bugün ki şartlara göre emisyon ve emisyon miktarı hakkında neler düşünülmektedir?

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar da 7 Eylül Kararlarını eleştirmişti. DP'nin il ve ilçe kongrelerinde konuya değinen Bayar, ülkede en önemli sıkıntının hayat pahalılığı olduğunu ifade etmiş ve Hükümetin almış olduğu mali tedbirlerin sonuçlarına değinmek için henüz erken olduğunu söylemişti. Celal Bayar bu konuda; *“Yabancı dövizlerle bizim paramızın harici münasebatını incelerken çok etraflı düşünmek icab eder. Hâlbuki bizim elimizde bu hususta kâfi doküman yoktur”* demiş ve Ahmet Oğuz'un verdiği soru önergesini hatırlatarak, Başbakanlığın konu ile ilgili cevabından sonra değerlendirme yapacağını söylemişti.

Ahmet Oğuz'un soru önergesi, 13 Kasım 1946'da Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir tarafından cevaplanmıştı. Keşmir, Türk Lirasının değeri ile ilgili yapılan düzenlemenin; piyasalarda son zamanlarda etkili olan fiyatlardaki düşme eğilimi, piyasadaki para yokluğu, ihracatın sekteye uğramış olması tehlikesine karşı yapıldığını söylemişti. Ayrıca Keşmir, Bretton Woods Anlaşması çerçevesinde bir para düzenlemesinin yapılmasının da kendilerince

neden bir zaruret olarak görüldüğünü anlatmıştı. Keşmir, döviz tahsisi konusunda ise döviz kurunun istenilen düzeyde olduğunu, herhangi bir fona ihtiyaç olmadığını söylemişti.

Keşmir, para ayarlanması hususunda gerekli olan mali tedbirlerle ilgili soruya cevaben, bu konuda bütçe ihtiyaçlarının emisyon yahut dalgalı borç yöntemlerine başvurmadan normal gelirler ve iktisadi işlerde kullanılacak uzun vadeli, düşük faizli iç ve dış borçlar ile sağlanabileceğini anlatmıştı. 7 Eylül Kararlarının bütçeye etkilerinin 25 ile 27 milyon TL arası bir miktara denk geldiğini belirten Keşmir, emisyon ve emisyonun miktarı konusunda ise; resmi teşekkül ya da bütçe masrafları için emisyonla gitmekten kaçınacaklarını söylemişti.

Halit Keşmir'in açıklamasının ardından Ahmet Oğuz söz almıştı. Oğuz, Keşmir'in açıklamalarını yetersiz bulmuş ve aktarılan verilerin gerçek hayatla uyumlu olmadığı yönünde bir konuşma yapmıştı. Ayrıca Oğuz, Hükümetin 7 Eylül Kararlarını dünya piyasalarını takip etmeden aldığını da söylemişti. Halit Keşmir ise Ahmet Oğuz'a cevap vermek üzere tekrar söz almış ve Hükümetin 7 Eylül Kararlarını almadan önce kapsamlı bir araştırma yaptığını, zamanlama açısından da herhangi bir yanlış yapılmadığını iddia etmişti. Ayrıca Keşmir, bunun gibi önemli kararların suiistimale uğramaması için piyasalara duyurulmadan aniden hayata geçirilmesi gerektiğini söylemişti (TBMM Tutanak Dergisi, 1946: 13 Kasım, 21 vd).

7 Eylül Kararlarının sebep olduğu pahalılığa karşı CHP Meclis Grubu da kayıtsız kalamamış ve 12-14 Kasım 1946 tarihleri arasında bir dizi toplantı gerçekleştirmişti. Toplantılarda milletvekilleri Hükümet üyelerinden 7 Eylül Kararları ve bu çerçevede ortaya çıkan manzara hakkında bilgi istemişlerdi. Toplantılar da en çok pahalılık meselesi üzerinde durulmuştu. Sonuç olarak CHP Grubu, Hükümet üyelerine yönelttikleri soruların cevaplarından tatmin olmuş ve Hükümetin tedbirlerini onaylamaya karar vermişti. (Ulus, 1946: 15 Kasım).

TBMM'nin 28 Aralık 1946 tarihli oturumunda, çeşitli devlet kurumları ile Ticaret Bakanlığı'nın bütçesi görüşülmüş ve onaylanmıştı. Bu görüşmeler sırasında 7 Eylül Kararları tekrar tartışmaya açılmış ve Demokrat Parti Milletvekillerinden Hakkı Gedik, Hükümetin ekonomik meselelere yaklaşımını bu çerçevede değerlendirerek eleştirmişti. Gedik, Hükümetin enflasyonist bir emisyon kurunu benimsediğini, ithalat ve ihracat işlerinde ise "basiretsiz" ve "zararlı" kararlar aldığını söylemişti. 7 Eylül Kararları ile ilgili olarak Gedik, üzüm, incir ve tütün gibi önemli ürünlerin dış ticarete sürekli alıcı bulunduğunu, bu sebeple ithalatı artırmak için hazırlanmış olan söz konusu düzenlemenin yanlış alınmış bir karar olduğunu söylemişti. Gedik, düzenleme sonrası ithal ürünlerin gelişini etkilediğini de iddia ederek 7 Eylül Kararlarının yeniden değerlendirilmesini istemişti.

Hakkı Gedik'in konuşmasının ardından kürsüye gelen CHP Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamit Tığrel, Türkiye'de 1939 yılına nazaran eşya ve temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında bir pahalılığın olduğunu ancak bu pahalılığın Hakkı Gedik ve Demokrat Partililerin iddia ettiği gibi vahim boyutlarda olmadığını söylemişti. Tığrel, fiyatlardaki artışın insanların hayatını zora sokacak ölçüde olmadığını iddia etmiş, tiyatro, sinema, lokanta ve eğlence mekânlarının hınca hınç dolu olduğunu söyleyenlerin de bu konuda dikkate alınması

gerektiğini vurgulamıştı. Tığrel, eşya fiyatları yükselirken vatandaşların alım gücünün de yükseldiğini bu yönü ile Gedik'in hayat pahalılığı ile ilgili söylemlerinin gerçeği yansıtmadığını savunmuştu.

İhsan Hamit Tığrel, Hükümeti 7 Eylül Kararlarını almaya sevk eden sebepleri ise şu üç madde ile izah etmişti;

“1- İhracatımızın artırılması keyfiyettir.

2- Paramızın dâhili ve harici kıymetleri arasında tevazün temini, istikrar temini.

3- Beynelmilel iktisadi teşekküllere girmek ve onlardan azami istifade etmek. Bretton Woods'a katılmayı temin eylemektir.”

CHP Konya Milletvekili Hasan Hulki Karagülle de Meclis kürsüsünde yaptığı konuşması sırasında 7 Eylül Kararlarına değinmiş ve bu kararların 20 milyon nüfusu ilgilendiren bir milli savunma kararı olduğunu söylemişti. Karagülle'nin ardından Demokrat Parti Milletvekili Emin Sazak söz almış ve; *“Bir müstahsil için malın fiyatlandırılmasını icab ettiren kararlar, zararlı bir şey sayılamaz. Fakat bizim Parti hesabına, şahsan korktuğumuz, endişemiz, bu paranın düşüklüğü neticesinde alman yeni tedbirler, icad edilen yeni masraflar, günün birinde âni bir sükût doğurursa o vakit sükûtu hayale uğrarız, çok kötü bir vaziyete düşeriz. Bütün endişemiz, dikkatimizi çeken nokta, buradadır.”* sözleri ile görüşlerini beyan etmişti. Sazak, 7 Eylül Kararlarının hayata geçirildiğini, bu sebeple artık üzerinde tartışmak yerine meselenin tatlıya bağlanması için çalışmak gerektiğini söylemişti.

CHP Aydın Milletvekili Mazhar Germen, 7 Eylül Kararlarını savunan bir başka isimdi. Germen konuşmasında 7 Eylül Kararları öncesi eşya fiyatlarının ve döviz kurlarının durumundan bahsetmiş ve alınan bu kararlar memleketin ekonomik manada istikrarlı bir konuma geldiğini söylemişti. Germen, 7 Eylül Kararlarının gerekli tetkikler yapılmadan hayata geçirildiği iddialarına cevap olarak ise şunları söylemişti; *“7 Eylül kararları gibi, paranın kıymetini değiştirme gibi çok mühim bir mevzuun, tahkiksiz, tetkiksiz, çarşı ortasında konuşur gibi bir konuşma neticesinde yapıldığını söylemenin, memlekette en derin buhranlar doğuracağı aşikâr ve meydandadır. Hâlbuki bu kararlar verilirken akli başında ve bu işleri bilir insanlarla müzakere edilerek, onlardan raporlar alıp öyle karar verildiğini biliyoruz.”* (TBMM Tutanak Dergisi, 1946:28Aralık, 702 vd).

Hükümet üyeleri, TBMM konuşmaları dışında halk gezileri, konferanslar ve radyo konuşmaları ile 7 Eylül Kararlarını halka anlatmaya devam etmişlerdi. Nitekim Recep Peker, 14 Şubat 1947 tarihinde, 7 Eylül Kararlarını merkeze alan bir radyo konuşması yaparak hükümetin 6 aylık icraatlarını anlatmıştı. 7 Eylül Kararlarının memlekete ekonomik ve ticari anlamda geniş bir hareketlilik kazandırdığını söyleyen Peker, özellikle tarımsal ürünlerin tamamının dolgun fiyatlarla satıldığını bildirmişti. 1945 yılının Eylül, Ekim ve Kasım aylarında ihracatın 80 bin ton, ihracat gelirlerinin ise 50 milyon TL olduğunu hatırlatan Peker, 1946 yılının aynı aylarında ihracatın 367 bin tona, ihracat gelirlerinin ise 190 milyon TL'ye ulaştığını vurgulamıştı. Bu durum karşısında ithalat ve ihracat konusunda önemli bir hareketliliğin başladığını, pazarların ve piyasaların canlandığını ifade eden Peker, harp

yıllarında belirlenmiş tahditlerin, ticarete yön veren aracı ve müdahaleci kurumların ve ticaretin bir çok alanında izin ve kayıt zorunluluklarının kaldırıldığını söylemişti. Ayrıca memur ve sabit gelirlere yapılan zamların sonucu olarak memleket genelinde bir rahatlamanın ortaya çıktığını iddia eden Peker, tüm bu gelişmelerin 7 Eylül Kararlarının neticeleri olduğunu söylemişti (Ulus, 1947: 15 Şubat).

7 Eylül Kararları ile kamuoyunda sadece Hükümet değil, CHP'nin genel yapısı da tartışılmaya başlanmıştı. Nadir Nadi, Cumhuriyet Gazetesi'ndeki köşesinde 7 Eylül Kararları ile ilgili CHP'nin genel siyasetini eleştiren bir takım tespitler yapmıştı. Nadi'ye göre bu kararlar halkın genel durumu ve memnuniyetsizliklerinin sebepleri dikkate alınmadan, dar bir kadro tarafından liberal bakış açısı ile alınmıştı. Hükümet fiyatlarda çeşitli düzenlemeler yaparak ya da memur maaşlarında artışa giderek ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kurtulacağına inanıyordu. Lakin alınan kararların neticesi olarak hayat pahalılığı çok yüksek bir seviyeye ulaşmıştı. Nadi bu hususta CHP ile ilgili olarak ise şunları söylemişti; *“Halk Partisi, oldukça uzun mazisine, çok başarılı hizmetlerine rağmen -kelimenin Avrupalı manasile- bir türlü siyasi bir parti olamamış, sosyal ve ekonomik sahalarda temel prensiplerini kurup onlar üzerinde şaşmaz bir yol tutamamıştır....İleriyi, yani bugünleri ve yarınları düşünmek, ona göre de sosyal ve ekonomik temelli prensipler hazırlamak vazifesi partiye düşüyordu. Halk Partisi bu işlerle hiç meşgul olmamış, her güçlüğü liderlerin kudretine bırakarak pasif bir hayat sürmeye alışmıştır”*

Nadir Nadi, 7 Eylül Kararları konusunda CHP'li gazetecileri de eleştirmişti. Nadi'ye göre bu gazeteciler, *“şeflerden”* direktifler alarak halka karşı yüksek perdeden konuşmuşlar ve halk nezdinde hepsi *“antipatik”* kimseler haline gelmişlerdi. Ayrıca bu gazetecilerin üslubu, halkı mevcut sorunlara karşı tepki veremeyecek şekilde tedirgin etmişti. Nadi bu konudaki tepkisini ise şu cümleler ile izah etmişti; *“Halka bu dille hitap etmenin artık doğru sayılamayacağını Baylar bir türlü takdir edemiyorlar. 'Demokrasiyi size biz getirdik, istersek geri alırız' gibi tuhaf sözler hala bu adamların kaleminden çıkıyor. Halkı partiden uzaklaştırmak için daha kötü bir taktik bilmem aransa bulunabilir mi?”*(Nadi, 1946: 13 Kasım.)

CHP idaresinin beklentilerinin aksine, 7 Eylül Kararları uygulanmaya alındıktan kısa bir süre sonra toplumda CHP'ye yönelik tepkiler artmış, bu durum karşısında da muhalefetin eli güçlenmişti. Özellikle Demokrat Partililer yeni ekonomik koşulları bir propaganda aracı olarak kullanmışlardı. Nitekim Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz tarafından 24 Mayıs 1947 tarihinde Demokrat Parti binasında 7 Eylül Kararları ile ilgili bir konferans verilmişti. Ahmet Oğuz konuşmasında, yetkililerin iddialarının aksine, 7 Eylül Kararları sonrasında bir pahalılığın ortaya çıktığını, 1947 yılının Ocak ayında toptan eşya fiyatlarının kararlardan önceki devreye nazaran % 25, geçinme endeksinin ise % 5,7 oranında arttığını söylemişti. Oğuz, bu kararların bir sonucu olarak devlet ve özel sektörde çalışanların maaşlarının artırıldığını, buna rağmen geçim zorluklarının üstesinden gelinemediğini de vurgulamıştı. Oğuz'a göre memleketin iktisadi ve ticari durumu gerek fiyatlar gerekse 7 Eylül kararlarının sonuçları bakımından fasit bir daire içine hapsolmuştu.

Emisyon ve altın fiyatlarına da değinen Oğuz, 7 Eylül Kararları ile ilgili ulaştığı sonuçları ise şu cümleler ile izah etmişti;

“1- 7 Eylül kararları, memleketin iç ve dış piyasalarında ciddi ve şümulü tetkik yapılmadan ve 1946 yılının uygun fırsat ve imkânları göz önünde tutulmadan alınmıştır.

2- Kararların alınmasına hakim olan dar bir görüş yanında hadiselere uymayan nazariyata bel bağlamakla da hatalı bir yola girilmiştir.

3-Memleketin mali, iktisadi ve ticari hayatı için vaat edilen iyilikler sağlanamamış, bilakis mevcut nizam ve imkanlar bir kere daha bozulmuş ve hayat pahalılığı mütemediyen artmıştır.

4- Bu teşebbüsle elde edildiği iddia olunan faydalar, katlanılan ve bundan sonra da katlanılacak olan külfetlerin ancak bir cüzüne tekabül eder.”

Ahmet Oğuz, konferansını bitirirken 7 Eylül Kararlarının başarılı olmadığını, memleketi iktisadi ve ticari olarak külfete boğduğunu söylemişti (Akşam, 1947: 25 Mayıs).

DP Genel Merkezinde gerçekleştirilen konferansın ardından Esat Tekeli, Ulus Gazetesi’nde Oğuz’a cevap mahiyetinde bir köşe yazısı yayınlamıştı. Tekeli, Oğuz’un konuşmasında 7 Eylül Kararlarını eleştirirken bu kararların gerekli olup olmadığı yönünde bir görüş belirtmediğini söylemiş ve Oğuz’u eleştirmişti. Tekeli bu eleştirisine dayanak olarak da Demokrat Parti’nin programında 7 Eylül Kararlarına benzer mahiyette maddelerin bulunmasını göstermişti. Zira 8 Ocak 1946 tarihli Demokrat Parti programında yer alan söz konusu madde de Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değeriyle ilgili olarak şu ifadelerle yer verilmişti; *“Paramızın kıymetini, serbest döviz kıymetleriyle memleketimizin iktisadi ve mali durumuna en uygun şekilde ayarlamak ve bu esas üzerinden tam bir istikrar sağlamak zarureti karşısındayız. Bu yolda gereken tedbirler bir an evvel alınmalıdır.”* Tekeli, Demokrat Parti programının yayınlanmasından sekiz ay sonra Hükümet tarafından alınan tedbirlerin aslında söz konusu maddede işaret edilen düzenlemeden farklı olmadığını söylemişti.

Tekeli, 7 Eylül Kararlarından önce ithalat ve ihracat konusunda karşılaşılan döviz probleminin yabancı paralara prim ödeyerek aşılmaya çalışıldığını anlatmış ve bu durum karşısında 1 Dolar’ın aslında 5 Türk Lirası’na denk geldiğini iddia etmişti. Paranın kıymeti ile ilgili gerçekçi bir düzenleme yapılmamasının ticarete ciddi zararlar vereceğini de söyleyen Tekeli, bu sebeple Hükümetin söz konusu uygulamasının gerekli olduğunu ifade etmişti.

Tekeli, Oğuz’un hayat pahalılığı konusunda dile getirmiş olduğu eleştirilere de cevap vermişti. Oğuz’un 7 Eylül öncesinde memleketin ürün stoku olmadığı ve bunları satmak için para değerini düşürmenin anlamsız olduğu yönündeki sözlerine cevaben; *“Devalüasyona, stokların satılmasına imkân vermek gibi bir sebep gösterilemez. Çünkü stok satışı gibi, geçici bir maksadı temin için para ayarlaması gibi esaslı bir tedbire gidilemez”* demişti. Tekeli, 7 Eylül öncesinde Türkiye’deki iç fiyatlarının düşme eğilimi gösterdiği iddiasına cevap olarak ise, gerek fiyatlardaki söz konusu düşme eğilimi gerekse yabancı memleketlerdeki fiyatların

yükselme ihtimalinin Hükümet tarafından hesaplandığını ve düzenlemenin bu doğrultuda yapıldığını söylemişti.

Tekeli, Oğuz'un Türk parasının kıymetinin döviz işlemlerinde prim ödenmesi suretiyle zaten yüzde kırk oranında düşmüş olduğu yönündeki iddiasına ise, Türk Lirasındaki fiili ve hakiki değer kaybının yüzde kırktan fazla olduğu ve yabancı memleketlerdeki fiyatların Türkiye'deki fiyatlara nazaran çok daha az yükseldiğini söyleyerek cevap vermişti.

Oğuz'un bir diğer iddiası ise Türkiye'nin 7 Eylül'den önce dünyadaki genel ekonomik manzara dolayısıyla ürettiğini satma konusunda bir sıkıntısının olmadığı yönündeydi. Oğuz'a göre üzüm, incir, fındık, hububat ve bakliyat ile yağlı tohum fiyatları dünya genelinde yükselmiş, Türkiye'nin tütün ve pamuk gibi ürünlerine ise yoğun bir talep bulunmaktaydı. Tekeli bu iddiaya cevap olarak şunları söylemişti; *“Bizim istihlal ettiğimiz mallar fiyatının dünyanın başka taraflarında yükselmesi ve mallarımıza talebin artması, istihlalcilerimize munzam bir menfaat sağlamıştır. İstihlalcilerin hem para düşürme payından düşen farkı, hem de dünya fiyatlarının yükselişinden doğan farkı almaları haksız değildir. Çünkü istihlalciler, intibak amelîyesi sayesinde, gerçek haklarını almışlardır. Fiyatların yükselmesinden ayrıca istifadeleri de tabiidir.”*

Esat Tekeli yazısında, 7 Eylül Kararları ile ilgili genel bir değerlendirme de yapmış ve bu kararların tamamen doğru olduğu ve hiçbir mahzurunun bulunmadığı yönünde bir iddiasının olmadığını, ancak hüküm verirken gerçekleştirilen devalüasyonun suni bir değer kaybı değil zorunlu bir ayarlama olduğunun da göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemişti (Tekeli, 1947: 9 Haziran).

7 Eylül Kararları ile ilgili olarak DP'li isimlerin eleştirileri ve kamuoyu tepkisi artınca, yazarı ve yayınevi bilgileri olmayan 29 sayfalık bir broşür, memleket genelinde dağıtılmaya başlanmıştı. 27 Eylül 1947 tarihli Ulus Gazetesi'nde; *“7 Eylül Kararları Etrafında Dikkate Değer Bir Broşür Yayınlandı”* başlığı ile verilen haberde söz konusu broşüre değinilmiş ve broşürün *“yetkili biri”* tarafından yazıldığı ifade edilmişti (Ulus, 1947: 27 Eylül). Söz konusu broşürün, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan belgelerin içinde de tasnif edilmiş olması nedeniyle, CHP tarafından hazırlatıldığı ancak isimsiz bir şekilde piyasaya sürüldüğü sonucuna ulaşabiliriz.

Broşürde ilk olarak, I. Dünya Savaşı öncesindeki ekonomik manzaradan başlamak suretiyle 7 Eylül 1946'ya kadar geçen süre zarfında para ve mübadele esaslarının uğradığı değişime değinilmişti. Bununla birlikte dünyadaki ve Türkiye'deki ürün fiyatları karşılaştırılmış, fiyatlar arasında bir bağlantı olduğuna işaret edilmişti. Broşürde üzerinde durulan bir diğer husus ise Türk Lirasının iç ve dış piyasalardaki kıymeti noktasında ortaya çıkan fark idi. Bu farkın kapatılması için bir takım düzenlemeler yapılmasının zaruri olduğu ifade edilmiş ve bu düzenleme esnasında şu üç sorunun akıllara gelebileceği ifade edilmişti;

“1- Acaba paramızın dış değerini indirmek yerine yükseltmez miydik?”

2- Paramıza tesbit edilen kıymet isabetli midir?”

3- Bu ameliyeti birkaç ay daha geciktirmek mümkün değil miydi?"

Broşürde, 7 Eylül Kararlarının isabetli olduğunu savunulurken, ispat için IMF'nin 19 Haziran 1947 tarihli toplantısında, "1 Dolar= 280 Kuruş" şeklindeki Hükümet uygulamasının oy birliği ile tasdik edilmiş olmasına işaret edilmişti. Ayrıca broşürde; "7 Eylül Kararları Muvaffak Olmuş mudur?" başlığı altında maddeler halinde şu bilgiler verilmişti;

7 Eylül'den sonra Türkiye'nin ihracatını gösteren rakamlar;

1- Eylül 1946- Mart 1947 ayları arasında ihracatımız:

	Geçen Yıl	Bu Yıl	Artış Nispeti
Hacim İtibariyle	247.000 Ton	903.000 Ton	% 264

	Geçen Yıl	Bu Yıl	Artış Nispeti
Kıymeti İtibariyle (Yeni Kurlara Göre)	311.000.000 TL	511.000.000 Ton	% 64

2- Aynı süre zarfında Türkiye'nin ithalatı:

	Geçen Yıl	Bu Yıl	Artış Nispeti
Hacim İtibariyle	222.000 Ton	301.000 Ton	% 35

	Geçen Yıl	Bu Yıl	Artış Nispeti
Kıymeti İtibariyle (Yeni Kurlara Göre)	198.000.000 TL	233.000.000 Ton	% 20

Broşürde, döviz artışı bahsi altında ise, 1945 yılının Eylül ayından 1946 yılının Mayıs ayı sonuna kadar geçen 9 aylık süre içinde Türkiye'ye giren dövizlerin Türk parası karşılığının, son düzenleme ile ortaya çıkan kura göre (1 Dolar= 280 Kuruş) 369 milyon TL olduğu bilgisi verilmişti. 1946 yılının Eylül ayından 1947 yılının Mayıs ayı sonuna kadar Türkiye'ye giren dövizlerin Türk parası karşılığı ise 625 milyon TL idi. Bu durumda 256 milyon TL'lik bir artış söz konusudur.

1945 yılının Eylül ayı ile 1946 yılının Mayıs ayı arasındaki 9 aylık süre zarfında Türkiye’den ithalat yolu ile çıkan döviz miktarı ise, yeni kurlar üzerinden hesaplandığında 345 milyon TL idi. 1946 yılının Eylül ayı ile 1947 yılının Mayıs ayı arasında geçen 9 aylık süre zarfında ise bu miktar 608 milyon TL’ye ulaşmıştı. Bu durumda bir önceki örneğe göre fazladan 263 milyon lira tutarında döviz sarf edilmişti. Döviz çıkışlarındaki artış nispeti ise %76 idi. Broşürde bu manzara; “7 Eylül kararlarından sonra ithalat ve ihracatımızda bir kelime ile dış ticaretimizde elde olunan gelişme ve canlanmayı bütün bu rakamların ne kadar vuzuhla ifade ettiği meydandadır.” denilmek suretiyle 7 Eylül Kararlarının doğruluğu savunulmuştu. Bununla birlikte, fiyatlardaki değişimin sonuçları da incelenmiş, bu durumun pahalılığa sebep olup olmadığı sorgulanmıştı. Nitekim bu hususta, 1946 yılının Ağustos ayı ile 1947 yılının Nisan ayı arasında geçen 9 aylık süre zarfında çeşitli kalemlerde yaşanan fiyat artışları aşağıdaki tablodaki haliyle verilmiştir;

	Yüzde
Toptan Eşya Fiyatları	11.8
Ankara’da Geçim Masrafları	9.7
İstanbul’da Geçim Masrafları	6.4
Yedi Vilayetteki Gıda Masrafları²	10.5

Yukarıdaki verilerin ardından, Amerika’daki toptan eşya fiyatlarının aynı süre zarfında %12, geçim masraflarının ise %6.2 oranında arttığı bildirilmiş, söz konusu artışın tüm dünya genelinde de yaşandığı ifade edilmişti. Bu durum ise dünya genelinde ekonomik anlamda bir sıkıntı devrinin yaşanmakta olduğu yönünde yorumlanmıştı. Bu bilgilere ek olarak ABD’de yayınlanan Federal Rezerv Bülteni de referans olarak alınmış ve 1946 yılının Mart ayına nazaran, 1947 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarındaki fiyat artış nispetleri karşılaştırılmıştı. Bu kıyaslama aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Ülkeler	Toptan Eşya Fiyatları	Geçim Masrafları
Amerika	% 33	% 17,6
İngiltere	% 5.8	% 0,5
Fransa	% 57.8	% 76
İsveç	% 4.8	-
İsviçre	% 3.2	% 3.4

² Arşiv belgesinde söz konusu yedi vilayetin hangileri olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Bu tabloda verilen artış miktarlarına karşı Türkiye’de aynı örneklerde bir fiyat düşüşü olduğu bildirilmişti. Buna göre Türkiye’de; Ankara’da toptan eşya fiyatlarında % 6, geçim masraflarında ise % 3,4 oranında bir düşüş gerçekleşmişti. İstanbul ve yedi vilayet olarak tanımlanan şehirlerde ise toptan eşya fiyatları ile ilgili bir oran verilmemiş, geçim masraflarında İstanbul’da % 2,7, Yedi Vilayette ise % 3,3 oranında bir düşüş olduğu bildirilmişti. Broşürde, tablodaki veriler ile ilgili olarak ise şu yorum yapılmıştı: *“Görüldüğü ki, yapılan operasyon sonunda sıkıntı devresindeki gayri tabii fiyat sukutları bile aşılmamış bilakis fiyatlarımız geçen yılın bu aylarındaki fiyatların altında kalmıştır. Şu halde sekiz aylık bir tatbik devresinden sonra alınan neticeyi fiyatlarımızın anormal bir yükselme kaydetmediği bilakis dünya fiyat cereyanlarını takip eden bu cereyanlarla ahenkli ve normal bir durum arz ettiği yolunda ifade eylemek yerinde olur.”*

Karaborsa meselesi, üzerinde durulan bir başka husus idi. Broşürde, Türkiye’de 7 Eylül Kararları öncesinde bir karaborsa pazarı olduğu belirtilerek bu pazardaki fiyatların tespit edilen fiyatlara kıyasla oldukça yüksek olduğu ifade edilmişti. 7 Eylül Kararları ile birlikte birkaç ay gibi kısa bir süre içerisinde karaborsacılığın bittiği iddia edilmiş ve bu durum söz konusu kararların olumlu sonuçlarından biri olarak verilmişti. Tüm bu veriler ışığında, 1947 yılı bütçesi yapılırken tahmin edilen tüm gelirlerin tahakkuk ettiği, hatta bir kısım kalemlerde fazla varidat elde edildiği ifade edilmişti. Bu hususta mükelleflere yeni bir külfet eklenmemiş olması da *“küçümsenmemesi gereken bir netice”* olarak sunulmuştu.

Broşürün son kısmında ise 7 Eylül Kararlarının sonuçları üzerinde durulmuştu. Buna göre;

* 7 Eylül Kararları ile Türk Lirası, içeride ve dışarıda aynı satın alma gücüne sahip, sağlam ve sağlıklı bir para birimi haline gelmişti.

* Sanayi, ticaret ve genel olarak ülke ekonomisi, TL’nin iç ve dış piyasalardaki farklı kıymeti sebebiyle ortaya çıkan karışık ve anlaşılmaz durumu düzelmişti.

* Türkiye’nin ithalat ve ihracatı artmış, iş hayatında ise bir gelişme ve rahatlama sağlanmıştı.

* İthalatçıların Türk Lirasının iç ve dış piyasalardaki satın alma gücünün farklı olmasından kaynaklanan zararları önlenmişti.

* Türkiye’de ki fiyatlar dünya genelindeki fiyatlarla uyumlu bir hale getirilmişti. 1946 yılının Mart ayında başlamış olan ekonomik sıkıntıya vaktinde müdahale edilmiş, vatandaşların hayat standartları korunmuştu.

* Dünyada ortaya çıkan pahalılığa karşı Türkiye’de bir pahalılığın ortaya çıkmasına izin verilmemişti.

* Türkiye’nin dış ticaret için ödeme araçları olan altın ve döviz mevcutlarının toplamında herhangi bir azalma olmamıştı.

Broşürün 7 Eylül Kararlarıyla ilgili son paragrafta yer alan hüküm cümlesinde de “Fiyatlarımızın tam manasıyla normal bir hale gelmesi için uzun müddet beklemeğe lüzum kalmayacaktır. Birkaç aylık bir zaman bizi, yedi yıldan beri beklediğimiz normal fiyatlara kavuşturmak için kâfi gelecektir.” denilerek iyimser bir tablo sergilenmiş ve fiyat istikrarının sağlanacağı vurgulanmıştır (BCA 490-1-0-0-1456-40-6, Belge no: 1- 28; Ulus, 1947: 27 Eylül)

7 Eylül Kararlarını savunmak üzere yayınlanan isimsiz broşür, Hükümete yakın basın kaynaklarında övgü ile haberleştirilmiş ancak muhalif basında eleştiri konusu olmuştu. Nitekim Yeni Gazete’de H. Nezih Erkson imzası ile yayınlanmış bir yazıda, söz konusu broşür eleştirel bir şekilde değerlendirilmişti. Erkson, broşürün 7 Eylül Kararları hakkında bilgi vermek yerine bu kararların uygulanması üzerine ortaya çıkan sonuçları, belli bir görüş doğrultusunda savunmak için yayımlandığını iddia etmişti. Broşürün hayat pahalılığını kabul etmediğini söyleyen Erkson, Hükümet üyelerinin bile memlekette bir hayat pahalılığı olduğunu kabul ettiklerini hatırlatmıştı. Broşürde Türkiye ve farklı ülkelerdeki fiyatların kıyaslamasını eleştiren Erkson, istatistiklerin hakikati gizlemek için kullanıldığını iddia etmişti. Erkson, Hükümetin Türk vatandaşlarına ABD’deki gibi bir hayat standardı sağlamadığını, bu sebeple Türkiye ile ABD’deki fiyatlar arasında bir mukayese yapılmasının da mantıklı olmadığını ifade etmişti. Fiyat yüksekliği ile pahalılığın karıştırılmaması gerektiğini ifade eden Erkson bu hususta şunları söylemişti; “Bir memlekette geçim zorluğunu ifade eden hayat pahalılığı, vatandaşların kazanabileceklerinin normal bir yaşama için icab eden masrafları karşılayamadığını, ellerine geçen paranın ihtiyaçların tedarikinde yetersizliğini belirtir. Fiyatlar, mukayese haddi olarak alınan herhangi bir esasa göre daha düşük ve daha yüksek olabilirler. Vatandaşların kazançları, hatta en yüksek fiyatları bile karşılayabiliyorsa geçim zorluğu ve hayat pahalılığı yoktur. Bilakis kazançlar, düşük fiyatlar karşısında yetişmiyor kıfayetsiz bulunuyorsa hayat pahalı, geçim zordur.” Ayrıca Erkson, broşürde hayat pahalılığı meselesine açıkça temas etmemek için konunun fiyat yüksekliği ile bilinçli bir şekilde karıştırıldığını iddia etmişti.

Erkson, broşürde yer alan karaborsa bahsine de değinmişti. Bir ürünün karaborsaya düşmesinde sadece fiyatların etkili olmadığını; piyasanın ürüne olan ihtiyacı, ürünün piyasada ki mevcudu, ürüne olan talep miktarı, üretici ve tüketicinin genel durumu gibi pek çok amilin bu durumda belirleyici olduğunu söylemişti. Bir ürünün piyasadaki ihtiyacı karşılayacak miktarda ve uygun bir fiyatla ithal edilmesi durumunda karaborsaya düşmeyeceğini iddia eden Erkson, ürünün miktarının çok olması durumunda ise düşük karlarla yahut zararına satışının yapılabileceğini söylemişti.

Broşürde ihracat konusunda, Türk parasının kıymetinin düşürülmesi yoluyla Türk mallarının yurt dışına satışının kolaylaştırdığının vurgulandığını hatırlatan Erkson, bu maksadı temin için ihraç ürünlerinin fiyatlarının artmaması gerektiğini lakin Türk mallarının fiyatlarında ciddi bir yükseliş olduğunu ifade etmişti. Erkson, söz konusu yükselişe rağmen ihracatın arttığını da vurgulamış, bu durumu daha önce ihracı yasak olan ürünlerin serbest bırakılması ve dünya piyasalarında Türk mallarına olan ilgi ile izah etmişti. Bu izahattan

hareketle Erkson, ihracatı artırmak için 7 Eylül Kararlarının lüzumlu olmadığını da söylemişti.

Erkson, broşürde 7 Eylül Kararları savunulurken, Türkiye'deki ürün fiyatlarının düşmeye başlaması ve buna karşılık kimi ülkelerde de artış göstermesi üzerinde durulduğunu, bu yaklaşımın ancak 7 Eylül Kararlarının yersizliğini savunmak için kullanılabileceğini iddia etmiş ve şu açıklamayı yapmıştı; *“Madem ki, mallarımızın fiyatları harp sırasında artmış, fakat harpten sonra düşmeğe başlamıştı, o halde para operasyonu ile dış alıcılar için mallarımızın fiyatını düşürmeğe lüzum var mıydı? Buna yapılabilecek şu itiraf vardır: Fakat bu düşme çok ileriye giderse? Bunun cevabı broşürde mevcuttur. Gerçekten, bizde fiyatların düşmeğe başladığı sırada dış alıcı memleketlerde fiyatların yükselmekte olduğu broşürde önemle kaydedilmiştir. Mademki fiyatlarınız düşme temayülleri gösterirken alıcı memleketlerde fiyatlar yükselmeğe başlamıştı, o halde ileri bir sukuttan endişe edilemezdi. Bahusus ki yine broşürde yazılı olduğu üzere (Dünya piyasalarında talep her zamankinden fazladır, bütün dünya fiyatları yükselmektedir.) Eğer 7 Eylül kararları alınmamış olsaydı, ne olacaktı? Harp yıllarında anormal derecede yükselmiş olan mallarımızın fiyatları düşmeğe başladıktan sonra bu düşme diğer memleketlerin artan mal talepleri ve fiyat yükselmeleri ile süratle önlenecek ve frenlenecek, iç ve dış piyasalar arasındaki fiyat gayri tabiliği kendiliğinden düzelecekti.”* (Erkson, 1947: 8 Eylül).

7 Eylül Kararları ile ilgili broşürün yayınlandığı günlerde Türkiye iç siyaset açısından çalkantılı günler geçiriyordu. Türkiye'nin iç politikada uğradığı önemli değişimin bir sonucu olarak iş başına gelmiş olan Recep Peker, yine aynı değişim sürecinin etkisi ile 9 Eylül 1947 tarihinde görevinden istifa etmek zorunda kalmıştı.

Recep Peker'i istifaya götüren süreç, CHP içinde 35'ler Hareketi olarak anılan grubun güç kazanmasıyla başlamıştı. Kamuoyunda sert mizaçlı bir isim olarak tanınan Peker, Demokrat Parti'nin güçlü bir muhalefet partisi haline gelmesi üzerine tam da bu özelliği sebebiyle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Ancak iç politikada yaşanan gelişmeler, süreç içinde CHP'nin muhalefete karşı takip ettiği siyasetin kısmen de olsa yumuşamasını bir zaruret haline getirmişti.

Recep Peker'in siyaset tarzı, muhalefet kadar CHP içinde de huzursuzluğa sebep olmuştu. İsmet İnönü'nün de örtülü olarak destek verdiği 35'ler Hareketi işte bu şartlar altında güç kazanmıştı. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün tüm siyasi partilere eşit mesafede olduğunu bildirdiği 12 Temmuz Beyannamesi de Peker'in takip ettiği sertlik yanlısı siyaset ile uyumsuzdu (Berber, 2012: 140 vd). Tüm bu manzara Recep Peker'in kamuoyunda açık açık sorgulanmasını beraberinde getirmişti.

Kamuoyunda Recep Peker ile ilgili bir tartışma yaşanırken, 7 Eylül Kararları da doğal olarak bu tartışmaların bir konusu olmuştu. Akşam Gazetesi'nde bu tartışmaların bir parçası olarak İstanbul Ticaret Borsası'nın fiyat cetveline yer verilmişti. Cetvelde yer alan ürünlerin 7 Eylül Kararlarından önceki ve sonraki fiyatları da yer almaktadır. Bu cetvel içindeki bakliyat fiyatlarını örnek verecek olursak;

Ürün	Eski Fiyat (KRŞ)	Yeni Fiyat (KRŞ)
Bakla	16	18
Dermason Fasulye	79	108
Çalı Fasulye (Battal)	53	95
Çalı Fasulye (Sert)	33	62
Çalı Fasulye (Yumuşak)	29	58
Mercimek Yeşil	28	44
Nohut (İspanya Tohumu)	38	55
Nohut Natürel	22	28
Ayçiçeği Tohumu	3	29

Fiyat Cetvelinde ayrıca; peynir, zeytinyağı, nebati yağ, sadeyağ, yapağı, ham ve yaş deri ile diri hayvan çeşitlerinden yetmiş bir ürünün fiyatlarına da yer verilmiş olup, fiyatların tamamının eskiye nazaran yüksek vaziyette olduğu görülmektedir (Akşam, 1947: 7 Eylül).

Yeni Gazete ise 7 Eylül Kararları etrafında, “Recep Peker çekilmeli mi?” sorusuyla kamuoyunun nabzını yoklamış, 8 Eylül 1947 tarihli nüshasında da bu yoklamanın sonuçlarını yayınlamıştı. Soruya verilen cevaplara bakıldığında, Peker ile ilgili menfi veya müspet fikirlerin 7 Eylül Kararları etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır. Manifaturacılık yapan Mehmet isimli bir vatandaş, Recep Peker’in vatandaşı sefaletle düşürdüğünü iddia ederek istifa etmesi gerektiğini söylemişti. Bankacı Hüsnü Özkaynak, 7 Eylül Kararlarının hatalı olduğunu ve pahalılık getirdiğini söylemiş, bu durumdan Recep Peker’in sorumlu olduğunu iddia etmişti.

Yeni Gazete’nin “Recep Peker çekilmeli mi?” sorusunu yönelttiği isimlerden biri de Milli Kalkınma Partisi Genel Başkanı Nuri Demirağ idi. Nuri Demirağ, Recep Peker’in son bir yıl içinde önemli adımlar attığını ve bu adımların sonuçları ortaya çıkmadan istifa etmesinin doğru olmadığını söylemişti. Liberal bir isim olan Demirağ, 7 Eylül Kararlarını da doğru bulduğunu ancak ulaştırma işlerindeki aksaklıklar sebebiyle henüz bu kararların sonuçlarının alınmadığını ifade etmişti. Bir muhalefet partisi lideri olmasına rağmen, memlekette yapılan doğru işleri de kabul etmesi gerektiğini söyleyen Demirağ, aksi bir hareketin memleketin menfaatlerine aykırı olduğunu belirtmişti. Demirağ, Recep Peker ve 7 Eylül Kararları ile ilgili olarak da şu açıklamayı yapmıştı; “*Recep Peker’e, 7 Eylül kararları yüzünden birçok hücumlar yapılıyor. Bu yersizdir. Çünkü 7 Eylül Kararları ticarete tahdidleri, lüzumsuz formaliteleri, tevzi sistemlerini, vesika usullerini kaldırmış, gümrük kapılarını oldukça genişletmiştir. Bir yıldan beri memlekette serbest ticaret ve bolluk*

başlamıştır. Recep Peker hükümetinin şimdiye kadar düzenleyemediği cihet, ulaştırma işleridir. 7 Eylül Kararlarının semereleri henüz umulduğu kadar görülemiyorsa, bunun sorumluluğunu ulaştırma işlerinin düzensizliğinde aramak lazımdır. Bu cihet düzenlenebilirse,ki bir yıldan beri olmamıştır, 7 Eylül kararlarına karşı yapılan itirazlar kalmayacaktır.”(Yeni Gazete, 8 Eylül 1947).

10 Eylül 1947’de 16. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Hasan Saka’nın başkanlığında kurulmuştu. Yeni Hükümetin bakanları da büyük ölçüde değişmiş; Ticaret Bakanlığı’na Mahmut Nedim Gündüzalp, Ekonomi Bakanlığı’na ise Cavit Ekin getirilmişti. Söz konusu değişiklikler henüz uygulamaya konulmadan, kamuoyunda 7 Eylül Kararlarının geri çekileceği yönünde bir görüş hâkim olmuştu. Zira Recep Peker’in istifasıyla sonuçlanan süreç içinde, zaman zaman CHP’ye yakın olan yayın organlarında bile 7 Eylül Kararlarıyla ilgili olumsuz haberler yer almıştı. Bununla birlikte çok geçmeden Hükümet yetkilileri, bu kararları geri çekmek niyetinde olmadıklarını beyan etmişlerdi. Konu ile ilgili Akşam Gazetesi’nde yer alan bir haberde Hükümetin görüşlerine yer verilmişti. Buna göre söz konusu bakanlıklarda yaşanan görev değişimlerinin 7 Eylül Kararlarının geri çekilmesi ile bir ilgisi yoktu ve Hükümet 7 Eylül Kararlarından vazgeçmek niyetinde değildi. Zira bu kararlarla Türk Lirasının kıymeti Sterline ve Bretton Woods Anlaşmasının gerekliliklerine göre ayarlanmıştı. Bu sebeple 7 Eylül Kararlarından vazgeçmek mümkün değildi. Ancak haberde, kararların özüne dokunmadan teferruata dair bir takım değişiklikler yapılabileceği de ifade edilmişti. Saka Hükümetinin bu konudaki hedefleriyle ilgili olarak şunlar söylenmişti; “...*Hülasa olarak söylemek lazımdır ki bundan böyle gerek siyasi, gerek iktisadi manada tutulacak yol daha çok kitlenin menfaatini göz önünde bulundurmamak, hükümet programında yer almış bulunan esasların daha büyük bir hızla tatbikatına çalışmaktan ibaret olacaktır.”* (Akşam, 1947: 9 Eylül)

Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir ise, Hükümet değişiminden bir ay sonra 7 Eylül Kararlarında bir değişiklik olup olmayacağı yönündeki tartışmalara dâhil olmuş ve bu konuda “*Maksad para ameliyesi ise, evvelce de bir vesile ile söylediğim gibi paranın kıymeti üzerinde herhangi bir değişiklik mevzuu bahis olamaz. Para ameliyesi etrafında, leh ve aleyhte birçok şeyler söylenebilir. Böyle bir tedbirin mali ve ekonomik portresi geniştir. Kanaatimce, yapılan ameliyenin müsbet ve menfi tesirleri göz önünde tutulursa müspet tarafın geniş ölçüde galib olduğu görülür.”* diyerek uygulamadan vazgeçilmeyeceği mesajını vermiştir (Vakit, 1947: 16 Ekim).

Hükümet değişimiyle kamuoyunda 7 Eylül Kararlarından vazgeçileceği yönünde bir beklentinin oluşması, bu kararlara toplumsal anlamda ciddi bir muhalefet olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Kararların sebep olduğu iddia edilen pahalılık CHP’li kadroların halk nezdinde zaman zaman zor durumlara düşmesine de sebep olmuştur. Nitekim CHP’nin 1948 yılında gerçekleştirilen İstanbul Üsküdar Kongresinde delegeler, halk nezdinde zor duruma düşüklerini ifade ederek ekonomik sorunlara karşı tepkili bir dil kullanmışlar ve partilerini eleştirmişlerdi. Kongre esnasında 7 Eylül Kararlarını eleştiren bir delege konu ile ilgili şunları söylemiştir; “*Halk pahalılıktan bunalyor. 7 Eylül kararların eza ve cefasını hala*

çekiyor. Ankara'da Barutçu'nun başkanlığında bir komisyon var. Toplanıyor. Rapor üstüne rapor neşrediyor. Netice sıfır."

CHP'li delegelerin eleştirilerine cevaben konuşan isim ise Ordinaryüs Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'dı. Gökay, 7 Eylül Kararlarının alınmasını bir zaruret olarak nitelendirmiş, uygulamada ortaya çıkan aksaklıkların pahalılığa sebep olduğunu ancak bu pahalılığın dünyadaki genel ekonomik durum ile ilişkili olduğunu anlatmıştı. Tüm bu olumsuz manzaraya rağmen 7 Eylül Kararlarından vazgeçilmeyeceğini ifade eden Gökay, ülke ekonomisinin bu kararlara uyumlu hale getirilmesi gerektiğini söylemişti (Yeni Sabah, 1948: 12 Nisan).

7 Eylül Kararlarının kamuoyu üzerindeki etkileri, Hükümet üyelerinin gerçekleştirdikleri gezilerde de varlığını belli etmişti. 28 Temmuz 1948'de Bursa'yı ziyaret eden Başbakan Hasan Saka, burada ticaret ve esnaf odaları üyeleri, borsa mensupları ve bütün yetiştiricilerini dinlemişti. Toplantı sırasında CHP İdare Kurulu üyelerinden Fazıl Erman ile fabrikatör Samih Gökçen arasında 7 Eylül Kararları konusunda bir münakaşa yaşanmıştı. Gökçen'in ekonomik vaziyete yönelik eleştirileri üzerine Hasan Saka söze girerek "7 Eylül Kararları için şurada burada davul çalınıyor. Bu mevzu davul çalmağa müsaittir. Fakat unutmamak lazımdır ki, biz para ayarlamasını yapmağa mecburduk. Bretton Woods anlaşmasına dahil olmuştuk. Eğer biz kendi paramızı ayarlamasaydık bu işi onlar yapacaklardı. Vakıta 8 Eylül kararları siyasi bir parti için faydalı bir kritik mevzuu olabilir. Fakat bunu siz yapmayınız. Bırakın Başkanlarınız, Meclisteki Milletvekilleriniz yapsın. Bunu Millet Meclisinde bilgisi ile ilmi ile münakaşa edelim" demek suretiyle alınan tedbirlerin gerekliliğini savunmuştu (Akşam, 1948: 29 Temmuz)

7 Eylül Kararlarına yönelik kamuoyu tepkisi, Demokrat Parti için de önemli bir propaganda malzemesi olmuştu. DP idarecileri bu konudaki eleştirilerini Meclis Kürsüsünün yanı sıra seçim çalışmaları çerçevesinde yaptıkları konuşmalarda da dile getirmişlerdi. Adnan Menderes'in 1949 tarihinde yaptığı bir konuşma da konuyla ilgili önemli bir örnektir. Menderes, "Peker Hükümetinin 7 Eylül kararlarını da hatırlayalım, o zaman para fiyatında yapılan mevsimsiz ve isabetsiz indirmelerin memleket ekonomisinde yaptığı tahribatı bir tarafa bıraksak bile şu meşhur çok taraflı ve serbest döviz esasına dayanan dış ticaret politikasının memleketin birikmiş satın alma kudretlerini, istihsal faaliyet ve düzenine hiçbir şey ilave etmeden kısa bir zamanda nasıl israf edip tükettiğini herkes bilmektedir. Şimdi ise, zaruri olarak takip edilen dış ticaret politikasının Recep Peker Hükümetininki ile bir tezat teşkil etmekte olduğu meydandadır" diyerek 7 Eylül Kararlarının Türk ekonomisinde büyük bir tahribata sebep olduğunu savunmuştu (TBMM Tutanak Dergisi, 1949: 24 Ocak).

3. Meslek Sahiplerinin 7 Eylül Kararlarına Yaklaşımları

7 Eylül kararlarına karşı meslek sahiplerinin yaklaşımı konusunda bir birlik olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Bu konuda meslek sahiplerinin basın organlarına yahut resmi belgelere yansıyan açıklamaları göz önünde bulundurulacak olursa bu kişilerin ekonomik durumlarına yahut siyasi görüşlerine göre 7 Eylül Kararlarını tahlil ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu konuda, Bayındırlık Bakanlığı'ndan iş alan müteahhitlerin, Hükümete içinde buldukları sıkıntıları izah etmek için yazmış oldukları mektup önemli bir örnektir. Mektupta müteahhitlerin isimleri yer almamış ancak hangi işleri yükledikleri belirtilmişti. Buna göre mektup; Narlı- Gaziantep hattı yol inşaatının 1., 2. ve 3. kısım, Erzurum- Temdidi hattı yol inşaatının 2. ve 3. kısım, Elazığ- Van hattı yol inşaatının 7. kısım müteahhitleri ile Ankara Tıp Fakültesi inşaatının müteahhidi tarafından hazırlanmıştı.

Mektupta, II. Dünya Savaşı sırasında hayat şartlarının ağırlaştığı ve pahalılığın arttığı, 1946 yılının başlarında ise bu durumun düzelmeye başladığı ifade edilmişti. Müteahhitler, 1946 yılının bütçe görüşmeleri sırasında Hükümet üyelerinin ekonomik koşulları iyileştirmek için varidatın ve paranın kıymetini artırma ve bu yolla pahalılığı önleme yolunu seçeceklerini ifade ettiklerini hatırlatmışlardı. Mektuba göre müteahhitler, Devlet ricaline hâkim olan bu anlayış doğrultusunda Bayındırlık Bakanlığı ile çeşitli mukaveleler imzalamışlardı. Ancak, 7 Eylül Kararları ile paranın kıymetinin düşürülmesi üzerine ciddi bir pahalılıkla karşılaşmışlardı. Yaptıkları işlerden herhangi bir kazanç elde edemeyen müteahhitler, ayrıca zarar ederek borçlanmışlardı. Bu durum karşısında Bayındırlık Bakanlığı, müteahhitlerin borçlarını ödeyemeyeceklerini görerek, borçlar kanununun 365. Maddesinin işaret ettiği imkânsızlık hallerini göz önünde bulundurmuş ve Bakanlar Kurulu'nun da onayı ile meseleyi Danıştay'a sevk etmişti. Lakin Danıştay, müteahhitlerin işlerini daha önce imzalamış oldukları sözleşmelerdeki fiyatlar üzerinden yapmalarına hükmetmişti. Müteahhitler, Danıştay kararı karşısında Hükümetin kanuni haklarını kullanarak daha önceki yıllarda başvurduğu gibi tasfiye kararı alması beklemişler ancak bu konuda da herhangi bir sonuç alamamışlardı.

Müteahhitler, içinde buldukları sıkıntıyı idari yollardan halletmek yerine mahkemeye gitmeleri durumunda milyonlarca liralık tazminat kazanabilecekleri yönünde örtülü bir tehditte bulduktan sonra ise şunları söylemişlerdir; *“Hiç birimiz maddi ihtirasın esiri değiliz. Türk çocukları sıfatı ile servetimizin bizden ziyade Milletin olduğuna kaniyiz. Bu servete yöneltilecek her zarar karşısında şahsi ezamızı aşan Milli bir eza duyacağımıza inanabilirsiniz. Zaten, fani hayatın yolcusu olan bizler, er geç dünyayı eli boş terk edeceğimize göre Milli servet mecmuasına dahil olan servetlerimize ika edilecek her zararın Milli bir eza teşkil edeceğinden şüphe edilemezdi. Servetimiz kadar milli bir hüviyet taşıyan şeref ve haysiyetimizin mevzu bahis olduğu bu işte her yönden ne elim bir vaziyette bulunduğumuzu yüksek takdirinize bırakırız”* (BCA. 490-1-0-0-728-495-6, Belge no: 1- 6.)

Meslek sahiplerinin 7 Eylül Kararları hakkındaki görüşleri, konuyla ilgili yayın yapan yayın organlarına göre de farklılık göstermişti. Nitekim Ulus Gazetesi, 3 Kasım 1946 tarihli sayısında, 7 Eylül Kararlarının tüccarları memnun ettiğini, İstanbul Ticaret Odası meslek heyetlerinin de gerçekleştirdikleri incelemeler ile bu durumu tasdik ettiklerini bildirmişti. (Ulus, 1946: 3 Kasım)

Akşam Gazetesi de, 9 Kasım 1946 tarihinde Manisa Bağcılar Cemiyeti İdare Heyetinin, üç yüz üyesi adına Başbakan Recep Peker'e hitaben yazdığı bir açık mektubu yayınlamıştı. Cemiyet üyeleri, basın kaynaklarında 7 Eylül Kararları ile ilgili olarak çıkan olumsuz haberlere ve propagandalara karşı bu mektubu yayınlamaya karar verdiklerini

açıkladıktan sonra, 7 Eylül Kararları ile üretim masraflarında bir yükseliş yaşanmadığını, giyim ve gıda malzemelerinde de maliyetleri artıran bir artışın söz konusu olmadığını söylemişlerdi. Cemiyet üyeleri, “*Şimdiye kadar borç içinde ve devamlı mahrumiyetlere katlanan bağcı ve çiftçinin bu yeni kararlarla bugün kavuştuğu durum gelecek için geniş bir refah ve saadet müjdesindedir. Devletçe müstahsile ait ve müstahsil lehine alınan her karara karşı her zaman için kendi tufeyli menfaatleri icabı olarak yapılan mübalağalı ve yersiz propagandalardan nefret duyduğumuzu tekrarlarken isabetli tedbir ve kararlarınızın devam edeceğine inanır, sonsuz muhabbetlerimizi saygı ile arz ederiz*” sözleriyle 7 Eylül Kararlarıyla ilgili düşüncelerini ve yine bu konuda Hükümete duydukları güveni vurgulamışlardı (Akşam, 1946: 19 Kasım).

Ulus Gazetesi de 20 Kasım 1946 tarihli nüshasında Aydınli üreticilerin 7 Eylül Kararları ile ilgili olarak durumlarından memnun olduklarını ifade eden bir haber yayınlamıştı. Haberde 7 Eylül Kararlarının herhangi bir pahalılığa sebep olmadığı iddia edilmiş, üreticilerin bu düzenleme nedeniyle Recep Peker Hükümeti’ne teşekkür ettikleri bildirilmişti. (Ulus, 1946: 20 Kasım).

Akşam Gazetesi’nden Cemalettin Bildik, 7 Eylül Kararlarının piyasalar üzerindeki etkisini değerlendirmek üzere ticaret ile uğraşan kimseler ile mülakatlar yapmıştı. Bildik 7 Eylül Kararlarına karşı muhalif bir tutum sergilemişti. Bu yönü ile mülakatın tarafsız bir şekilde gerçekleştirildiğini söylemek mümkün olmasa da, söz konusu mülakat, o dönemi bizzat yaşamış ve ekonomik gelişmelerden doğrudan etkilenmiş kişilerin görüşlerini yansıtması bakımından önemlidir.

Bildik’in mülakatlar ışığında hazırladığı habere göre piyasalara hâkim olan görüş, ithalat ve ihracatın arttığı fakat bu durumun hayat pahalılığına etki etmediği yönündeydi. Hayat pahalılığı için de navlun fiyatlarına yapılan zamların ihtiyaç maddelerinin fiyatlarını yükseltmiş olması gerekçe olarak gösterilmişti.

Cemalettin Bildik’in fikirlerine başvurduğu isimlerden biri İstanbul’da manifaturacılık yapan ve Alalar isimli müessesenin sahibi olan Feyzi Atabek idi. Atabek, “*Bu mal bolluğu ve ticari serbestlik saikasıyla mal fiyatları düşebilirdi; eğer gümrük resimlerine zammedilmemiş ve paramızın kıymeti düşürülmemiş olsaydı*” diyerek 7 Eylül Kararlarının memlekete ucuzluk getirmediğini; ancak ticari serbestlik ve mal bolluğu sağladığını söylemişti.

İzmir Manifatura Şirketi hissedarlarından Kemal Haraççı ise, 7 Eylül Kararlarının lehinde konuşmuş, bu uygulamanın bilhassa mensucat fiyatlarında ucuzlama sağladığını söylemişti. Haraççı, mülakatı gerçekleştiren Bildik’in mensucat fiyatlarında önemli bir artış olduğunu söylemesi üzerine, bu durumun sebebinin Karaborsa olduğunu iddia etmiş ve “*...7 İkkânunda tatbik edilen zamlı gümrük resimlerine rağmen, eski fiyatlara nazaran manifaturada ucuzluk vardır. Unutmamak lazımdır ki, 7 Eylül kararlarından evvel piyasada kara borsa hükümferma idi. O zaman ithal fital 3-5 lira olan en iyi cins gömleklik poplinler kara borsada 9-10 liraya satılmaktaydı. Binaenaleyh o 3-5 liralık poplinin fiyatını 9-10 lira olarak kabul etmemiz iktiza eder. Fakat bugün bol mal ithali sayesinde kara borsa kalkmış,*

aynı poplini 5-6 liraya rahat rahat temin etmek imkanı hasıl olmuştur” diyerek piyasadaki durumu değerlendirmişti.

Astaş Manifatura İthalat Şirketi'nin sahibi olarak tanıtılan Malik Bey ise 7 Eylül Kararları neticesinde zarar ettiğini belirtmiş ve “... *Firmam için zararlı olan bir kararın memleket ve müstehlik bakımından zararlı mı, yoksa faydalı mı olduğunu artık siz takdir edin*” demişti.

Cemalettin Bildik, 7 Eylül Kararlarının en çok ihracatçıları memnun ettiği yönündeki görüş üzerine ihracat yapan tüccarlarla da görüşmüştü. Bildik, görüştüğü ihracatçı tüccarların hemen hepsinin fikir beyan etmekten ya da isimlerini vermekten çekindiklerini iddia etmişti. Bildik'in mülakat yaptığı Tahtakaleli tüccarlardan Nahum Bey ise 7 Eylül Kararlarının ihracat bakımından memleketin faydasına olduğunu, bu sayede üreticinin eline fazla miktarda para geçtiğini söylemişti. Nahum Beyithalat konusunda da kararların faydalı olduğunu ve piyasada ürün bolluğu olduğunu ifade etmişti. Bununla birlikte Nahum Bey, kararların piyasaya iddia edildiği gibi bir ucuzluk getirmediğini de söylemişti. Gerekçe olarak ise mesken kiralarına, nakil vasıtalarına ve gümrük vergilerine yapılan zamları gösteren Nahum Bey,7 Eylül kararlarının sebep olduğu manzarayı ise şu cümleler ile izah etmişti; “*Şayet bu kararlar olmasaydı, bol mal ithali ve bu ithalin tevlidedeacağı rekabet, piyasada bahis mevzuu olan ihtiyaç maddeleri fiyatlarında bugünlükelere nazaran hayli ucuzluk görülmesini mucip olabilirdi. Saydığım üç zam kararından sonra 7 Eylül kararlarının memlekete ucuzluk getirdiği iddiası doğru ve haklı bir iddia sayılmaz.*”

Cemalettin Bildik, tüccarlarla gerçekleştirdiği mülakatların neticesinde, 7 Eylül Kararlarını eleştirenlerin savunulardan sayıca fazla olduğunu; savunuların Türk parasının kıymetinin belirlenmesi meselesini bir zaruret olarak gördüklerini ve bu kararların pahalılığa sebep olduğunu kabul etmediklerini ifade etmişti. Bildik, kararları eleştirenlerin ise hayat pahalılığı üzerinde durduklarını anlattıktan sonra “*7 Eylül kararlarının bol ihracat ve ithalata imkan verdiği aşikardır. Fakat bu bolluk içinde zaruri ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında da kayda değer bir yükseliş olduğu meydandadır. İstanbul Ticaret Borsasının cetvelini gözden geçirmek de, fiyatların artış nispetleri hakkında bir fikir verebilir*” diyerek kendi düşüncelerine ve tespiti de yer vermişti (Bildik, 1947: 7 Eylül).

Yeni Gazete ise, 7 Eylül Kararlarının yıl dönümünde, İstanbul'un tanınmış tüccarları, iş adamları ve maliyecileriyle konu ile ilgili mülakatlar yapmıştı. Mülakata katılan isimlerden İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası Meclis Başkanı Ahmet Kara, 7 Eylül Kararlarını doğru bulduğunu ifade etmişti. Kara'ya göre, 7 Eylül Kararları Türkiye'nin uluslararası durumu için bir zaruretti. Hükümet bu kararıyla doğru bir iş yapmıştı.7 Eylül Kararları, Türkiye'nin durma noktasına gelen ihracatını da tekrar canlandırmıştı. Kara'ya göre kararları ithalat açısından değerlendirmek için ise henüz erkendi.

İstanbul Bölge Sanayi Birliği başkanlarından Sadık Bigat ise, 7 Eylül Kararları etrafında yapılan tartışmaların gereksiz olduğunu söylemişti. Bigat'a göre 7 Eylül Kararlarının bir bütün olarak geri çekilmesi mümkün değildi. Zira bu yönde atılacak bir adım yeni bir

iktisadi krize sebebiyet verebilirdi. Bigat, bu sebeple meseleyi tartışmak yerine ileride yapılacak işleri ve alınacak tedbirleri konuşmanın daha faydalı olacağını iddia etmişti.

Türkiye’de demokratik bir idare olduğunu ifade eden Bigat, ekonomiyle ilgili alınacak tedbirler hususunda tüm partilere görev düştüğünü, partilerin memleket ve dünya gerçeklerini göz önünde bulundurarak iktisat programları hazırlamaları gerektiğini söylemişti. Bigat bu hususta CHP ve DP’yi de özel ve kesin bir ekonomi programına sahip olmadıkları iddiası ile eleştirmişti.

Mülakata katılan isimlerden İthalatçı Seyfeddin Yücel ise, 7 Eylül Kararlarının başlangıçta piyasalarda bir kargaşaya neden olduğunu ancak zamanla memleket hesabına hayırlı sonuçlar doğurduğunu söylemişti. Yücel’e göre bu kararlarla memleketin ihracatı bir anda artmış, üretici malını dış piyasalara satma imkânı bulmuştu. İhracatta yaşanan artış döviz miktarını da artırmış ve bu sayede daha fazla ithalat yapılabiliyordu. Yücel bu gerekçelerle 7 Eylül Kararlarını faydalı bulduğunu ifade etmişti.

İthalatçı Vehbi Bilimer ise 7 Eylül Kararlarını “lüzumsuz ve yersiz” olarak nitelendirmişti. Bilimer, ayrıca “7 Eylül Kararları, 20 milyon nüfusa ayrı ayrı müessir bulunan bir muvazeneyi bozmuştur. İstirapları her gün artmaktadır. Geçen yıla nispetle hayat çok pahalılaştırmıştır. Zira tüccar, 3 liraya satmak üzere sipariş ettiği malı, 7 Eylül kararları yüzünden beş liraya mal etmiş ve daha fazlaya satmak zorunda kalmıştır. Hayat pahalılığının istihsal maliyetine tesiri, her şeyin pahalılaşmasına sebep olmuştur. 7 Eylül kararları yerine istihsalin maliyetini ucuzlatacak, evsafını yükseltecek, miktarını bollaştıracak tedbirler alınması lazımdır. Bu da, ziraatta, hayvancılıkta ıslahat tedbirleri almak, rastgele maddenin ithali yerine, hakiki ihtiyaç malzemelerini ithal etmek, istihlakın mutlak surette azaltmakla kabildir” diyerek bu kararların başarılı olmadığını da ifade etmişti.

Türk Ticaret Evi sahiplerinden Peyami Öven ise 7 Eylül Kararlarının “lüzumlu ve muvaffak” olduğunu söylemişti. Öven’e göre bu kararlardan dönülmesi veya kararların değiştirilmesi doğru bir yaklaşım olmazdı. Kararların pahalılığa sebep olmadığını savunan Öven, 7 Eylül Kararlarının piyasalarda bir iyileşmeyi sağladığı yönündeki iddiasını da şu cümleler ile açıklamıştı: “7 Eylül kararlarının en büyük iyiliği, ticaret ahlakının düzene girmesidir. Artık karaborsa kalkmıştır. Müstehlik bugün serbest piyasadaki serbest fiyatla alabildiği malı, geçen yıl karaborsadan en az bugünkünün %20 fazlasına bin zorlukla bulabiliyordu. Şu halde bugünün piyasa fiyatı geçen yıla nispetle %20 daha ucuz demektir.”

Osmanlı Bankası müdürlerinden Fethi Bey, 7 Eylül Kararlarından sonra bankacılık işlemlerinin arttığını ve bu sayede ticari hareketlerin genişlediğini söyleyerek uygulamanın faydalı olduğunu belirtmişti. Fethi Bey’e göre kararların en mühim yönü mal alım satımını kolaylaştırmış olması idi.

İthalatçı Ali Neciboğlu da 7 Eylül Kararlarının doğru ve başarılı bir hamle olduğunu söylemişti. Neciboğlu’na göre bu kararlar bir zaruret olarak doğmuş ve herhangi bir pahalılık yaratmamıştı. Neciboğlu, “7 Eylül kararlarından önce ben ithal malı bir basmayı 325 kuruşa veriyordum. Bugün gümrük resminin %157,5 ve döviz farkının %45 aleyhte olmasına rağmen

aynı basmayı 200 kuruşa veriyorum. Hem de istenildiği kadar vardır, serbesttir. Bazı maddelerin fiyatlarında ufak tefek yükselişler belirmiş olabilir. Bununda zamanla seviyesini bulacağını unutmamak lazımdır” diyerek bu konuda kendi tecrübeleri üzerinden de bir değerlendirme yapmıştı.

Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu öğretmenlerinden Esat Demirel de 7 Eylül Kararlarının başarılı olduğunu savunmuştu. Bununla birlikte Demirel, 7 Eylül Kararlarının tek başına halkın isteklerini yerine getiremeyeceğini, halkın dileğinin geçim rahatlığı olduğunu söylemişti. Pahalılığı fertlerin geliri ile masrafları arasında bir nispet olarak tanımlayan Demirel, 7 Eylül Kararlarının fiyatları yükseltmesinin ise tabii olduğunu ve bunun korkunç bir durum olmadığını söylemişti. Demirel 7 Eylül Kararlarının milli geliri artıracak tedbirlerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmiş ve geri çekilmesi durumunda ise memleketin iktisadi anlamda feci bir duruma düşeceğini iddia etmişti (Yeni Gazete, 1947: 8 Eylül).

7 Eylül Kararları ile ilgili hazırlanan bu kamuoyu yoklamasının muhalif çizgideki bir gazete yayınlanması önemlidir. Zira yoklamaya katılanların büyük kısmı -çeşitli saiklerle- 7 Eylül Kararlarının lehinde konuşmuşlardı. Bu durum Ulus Gazetesi’nden Falih Rıfki Atay’ın köşe yazısında da ifade edilmiştir.

Yeni Gazete’nin gerçekleştirdiği kamuoyu yoklamasını yayınlamasının ardından Ulus Gazetesi’nden Falih Rıfki Atay, cevap mahiyeti taşıyan bir köşe yazısı yazmıştı. Atay öncelikle anketin uygulanış şeklini eleştirmiş, soruların bir birleriyle tezat teşkil ettiklerini söylemişti. Atay her ne kadar yoklamaya katılanlar arasında çoğunluğun 7 Eylül Kararlarını desteklemiş olduğunu ifade etse de 7 Eylül’ün yıl dönümünde muhalif gazetelerin sadece kararlardan şikâyetçi olanların görüşlerini dikkate alarak haber yaptıklarını iddia etmişti. Atay’a göre, devlet adamları ve uzmanlar, radyo ya da gazete aracılığıyla halka konu ile ilgili rakamlı ve kıyaslamalı bir açıklama yapmalıydılar. Atay bu konuda bir çalışma yapılmamasının da muhalefetin elini güçlendirdiğini savunmuştu.

Atay’a göre kazançlarını paranın yeni kıymetine göre ayarlayanlar hayat pahalılığından şikâyet etmiyorlar ve memlekette bolluk olduğunu söylüyorlardı. Bununla birlikte kazançlarını yeni ekonomik koşullara uyduramayan memurlar ve sabit gelirliler hem bu durumdan şikâyet ediyorlar hem de ağır bir yükün altında eziliyorlardı. Atay bu kimselerin maddi durumlarının II. Dünya Savaşı öncesinde de iyi olmadığını ancak kadro bolluğu nedeniyle bu kimselere doğrudan bir maaş iyileştirmesinin mümkün olmadığını ifade etmişti. Atay bu durumu izah etmek için ise şunları söylemişti; “...Maaş ve ücretleri paranın değersizlenme nispetine göre artırmak için, bütün bütçemizi onlara vermek ve yapmak zorunda olduğumuz işlerin hepsini bırakmak lazım geliyor. Buna imkan olmadığı meydandadır. Eğer biz pahalılığın doğrudan doğruya ağır yükü altında bulunanları ayırabilirsek, bunlar için hususi bir takım kararlar vermek bugün için en kestirme yol gibi görünmektedir. Bu iki sınıf arasındaki ayrılık vergilerin artırılıp indirilmesinde, devlet ve belediye gelirlerinin nizamlanmasında yalnız sıkıntı çekenler göz önünde tutulduğu için, hükümetinde ellerini bağlamaktadır. Yaptığı kundurayı harpten öncekinin dört misline satanlar, dükkanlarının sahiplerine hemen hemen aynı kirayı vermekte, elektriği, hava gazını,

ulaştırma vasıtalarını pek az farkla ödemektedirler. Adaletsizlik en ziyade burada kendini göstermektedir. Paramızın bugünkü değer durumu içinde, 1939 fiyatlarına dönmek, hatta yaklaşmak gibi bir ucuzlatma politikasına gidebileceğimiz söyleyen yoktur. Bir çaresizlik içinde bulunduğumuz da iddia edilemez. Sayıları memleket nüfusuna nispetle pek az olsa da, şehirlerde, aydın çevrelerde, basında sesleri en çok duyulan sıkıntılı, yani maaş ve ücret gelirlerini pahalılaşma nispetine uyduramayan sınıfın geçimini kolaylaştırıcı hususi tedbirler aramalıyız.”(Falih Rıfki Atay, 1947: 14 Eylül).

4. Sonuç

7 Eylül Kararları, Cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyonu olması bakımından önem arz etmektedir. Bu uygulama ile Türk Lirasının değeri düşürülmüş ve 1 Dolar, 280 Kuruş'a sabitlenmiştir. Hükümet bu uygulama ile ihracatı artırmak, elde edilecek döviz gelirleriyle de ithalatı canlandırarak piyasalarda ürün bolluğu oluşturmak istemişti. Böylece savaş yıllarında ciddi huzursuzluklara sebep olan karaborsacılığın da önüne geçilmesi amaçlanmıştı. Bununla birlikte Hükümetin 7 Eylül Kararlarını ilan etmesinin başka ve belki de daha önemli sebepleri vardı. II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasetinde dengeler değişmiş, Türkiye sınır komşusu Sovyet Rusya'nın tehditkâr politikalarının da etkisiyle Batılı devletlerle uyumlu bir görüntü arz etmek için çaba göstermeye başlamıştı. Türkiye'nin bu amaçla atmış olduğu adımlar arasında doğrudan ekonomiyle ilgili olan ise 7 Eylül Kararlarıydı. Türkiye bu düzenlemeyle liberal bir ekonomi anlayışına sahip olduğu mesajını vermiş, Bretton Woods Anlaşmasına katılmak ve IMF'ye üye olmak için gerekli olduğu düşünülen adımları atmıştı. Türkiye'nin 7 Eylül Kararlarının ilanından kısa bir süre sonra her iki anlaşmaya da dahil edilmesi, bu kararların uluslararası kamuoyunda olumlu karşılandığını göstermesi bakımından önemlidir.

İç politikada 7 Eylül Kararlarının yankıları daha farklı bir görüntü arz etmiştir. Yaşanan devalüasyon ile hayat pahalılığı artmış, bu durum ise kamuoyunda CHP idaresine karşı tepkileri beraberinde getirmişti. Bu tepkiler karşısında mesele siyasi bir boyut kazanmış ve iktidar ile muhalefet arasında bir kavga aracı haline gelmişti. Dönemim basın kaynakları incelendiğinde iktidar veya muhalefete yakın olması fark etmeksizin tüm basın organlarının meseleye bu ölçüde yaklaştıkları anlaşılmaktadır. İktidar söz konusu kararların halk tarafından kabul edilmesini bir meşruiyet aracı olarak görmüş ve sürekli olarak 7 Eylül Kararları ile ilgili propaganda çalışmalarında bulunmuştu. 1947 yılında yayınlanan 7 Eylül Kararları isimli broşür bu konuda önemli bir örnektir. Öte yandan bu kararlar muhalefet içinde önemli bir propaganda aracı olmuştur. Özellikle Recep Peker'in istifa ettiği dönemde basında çıkan eleştirel haberlerin merkezinde 7 Eylül Kararlarının bulunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Demokrat Parti'nin 1946 yılının başlarında hazırlamış olduğu ekonomi programının 7 Eylül Kararlarına benzeyen bir nitelik taşıması da ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

7 Eylül Kararları etrafında ortaya çıkan tartışmalar, dönemin siyasi yapısına ve kamuoyunun genel vaziyetine dair önemli örnekler içermektedir. CHP iktidarına yönelik muhalefetin güçlenmesinde bu tartışmalar oldukça etkili olmuştur. Bu noktada, 7 Eylül Kararlarının bir sonucu olarak hayat pahalılığının CHP'nin iktidarını kaybetmesine sebep olan

amillerden biri olduğu sonucuna varmak da mümkündür. Muhalefet, 7 Eylül Kararları ile ortaya çıkan memnuniyetsizliği başarılı bir şekilde bir propaganda malzemesi olarak kullanmış, halk desteğini de arkasına almayı başarmıştır. Türk siyasi hayatında önemli bir yer tutan 7 Eylül Kararları, toplumsal hafızada yer ediş şekliyle günümüzde dahi siyasi tartışmaların konusu olmaktadır.

5. Kaynakça

5.1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

BCA 490-1-0-0-1456-40-6, Belge no: 1- 28

BCA. 490-1-0-0-728-495-6, Belge no: 1- 6.

5.2. Resmi Belge ve Yayınlar

T. C. Resmî Gazete.(1940). 26 Ocak.

T.C. Resmî Gazete (1942). 12 Kasım.

TBMM Tutanak Dergisi (1946). DÖNEM: VII. CİLT: 21. TOPLANTI: 8. 27. Birleşim. 23 Ocak.

TBMM Tutanak Dergisi.(1946). Cilt: 2. DÖNEM: VIII. TOPLANTI: 1. 26. Birleşim. 28 Aralık.

TBMM Tutanak Dergisi.(1946). Cilt: 2. DÖNEM: VIII. TOPLANTI: 1. 3. Birleşim. 13 Kasım.

TBMM Tutanak Dergisi. (1949). Dönem: VIII. Cilt: 15. Toplantı: 5. 36. Bileşim. 24 Ocak.

TBMM Zabıt Ceridesi (1940). DEVRE: VI. CİLT: 8. İÇTİMA:1. 18 Ocak.

TBMM Zabıt Ceridesi, (1942). DEVRE: VI, CİLT: 28, İÇTİMA: 4. 11 Kasım.

5.3. Tetkik Eserler ve Makaleler

“7 Eylül Hakkında Düşünceler”. Yeni Gazete. 7 Eylül 1947.

“7 Eylül Kararları Değişmiyecek”, Akşam, 9 Eylül 1947.

“7 Eylül Kararları Etrafında Dikkate Değer Bir Broşür Yayınlandı”. Ulus, 27 Eylül 1947.

“7 Eylül Kararları Niçin Kötüdür? Maliye Bakanı Tenkitçilerden Bunu Soruyor”. Vakıf, 16 Ekim 1947.

- “7 Eylül Kararları”. Akşam, 19 Kasım 1946”.
- “7 Eylül’den Evvelki ve Sonraki Fiyatlar”. Akşam, 7 Eylül 1947.
- “Başbakan Bursa’da Halk ile Görüştü”. Akşam, 29 Temmuz 1948.
- “C.H. Partisi Grubu İktisadi Muvazaneyi Tesis İçin Alınan Tedbirleri Tavsiyetti”. Akşam. 8 Eylül 1946.
- “CHP Kongreleri”. Yeni Sabah, 12 Nisan 1948.)
- “Demokrat Parti Merkezinde Bir Konferans”, Akşam, 25 Mayıs 1947.
- “Ecnebi Dövizleri İçin Tesbit Edilen Rayiçler”. Ulus. 8 Eylül 1946.
- “Hükümet Önemli Kararlar Verdi”. Ulus. 8 Eylül 1946.
- “Hükümetçe Alınan Son Tedbirler Grupta Oy Birliği ile Tasvip Edildi”. Ulus, 15 Kasım 1946.
- “İktisadi Muvazenemizi Yeniden Kurmak Yolunda Esaslı Bir Adım” . Vakit. 8 Eylül 1946.
- “İthalata Genişlik Verecek Yeni Tedbirler” (1946). Ulus. 8 Eylül 1946.
- “Köylü ve Müstahsil Durumundan Memnun”. Ulus, 20 Kasım 1946.
- “Maliye Bakanı Yeni İzahat Verdi”. Ulus, 14 Kasım 1946.
- “Para Meselesi Son Kararla Halledilmiştir”. Ulus, 9 Eylül 1946.
- “Paramızın Dış Değeri ve İktisadi Muvazenemiz”. Ulus, 10 Eylül 1946.
- “Peker Diyor ki”. Ulus, 15 Şubat 1947.
- “R. Peker Çekilmeli mi?”. Yeni Gazete, 8 Eylül 1947.
- “Son Kararlar Tüccarları Memnun Etti”. Ulus, 3 Kasım 1946.
- “Ticaret Bakanlığında Tebliğ” Vakit. 8 Eylül 1946.
- “Ticaret Bakanlığının Tebliği”. Akşam. 8 Eylül 1946.
- AĞAOĞLU, Samet (1946). Son İktisadi Kararlar. *Tasvir*, 12 Eylül.
- AKAR, Rıdvan (2009). *Aşkale Yolcuları, Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları*, Doğan Kitap. İstanbul.
- ALTINOK, Serdar, ÇETİNKAYA, Murat (2003) Devalüasyon ve Türkiye’de Devalüasyon Uygulamaları ve Sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:9. ss. 47-64.

ATAY, Falih Rıfki (1947). Geçim Darlığı Çekenler. *Ulus*, 14 Eylül.

AYDEMİR, Burak (2021). II. Dünya Savaşı Sonrasında 81945-1950) Türkiye'nin İktisadi Durumu ve Sosyal Hayatta Yaşanan Gelişmeler. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 5, Sayı:1. ss. 73- 89.

AYDIN, Mehmet Korkud (2017). Savaş Yıllarının Olağanüstü Bir Uygulaması: Toprak Mahsulleri Vergisinin Hayata Geçirilmesi. *Electronic Turkish Studies*. Cilt: 12, Sayı:26. ss. 1-20.

AYDIN, Mehmet Korkud (2018). Dönemin Basımına Göre Varlık Vergisi Uygulaması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 28, Sayı:1. ss.298- 311

AYDIN, Mehmet Korkud (2019). Millî Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 29, Sayı:1. ss.413- 428.

BARUTÇU, Faik Ahmet (1951). *Varlık Vergisi Faciası*, Nebioğlu Yayınları: İstanbul 1951, s. 47 vd.

BARUTÇU, Faik Ahmet (1977). *Siyasi Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları: İstanbul

BERBER, Şarika Gedikli (2012). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Sivil Hükümet Darbesi: 35'ler Vakası. *Gazi Akademik Bakış*. Cilt: 6, Sayı:11. ss. 131-150

BİLDİK, Cemalettin (1947). 7 Eylül Kararlarının Neticeleri. *Akşam*, 7 Eylül.

EFE, İsmail (2019). NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye- ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri. *History Studies*. Cilt: 11, Sayı: 2. ss. 601-619

ERKSON, H. Nezihi (1947). İnkâr Edilen Hayat Pahalılığı. *Yeni Gazete*. 8 Eylül.

NADİ, Nadir (1946). Hayat Böyle mi Ucuzlar?. *Cumhuriyet*, 16 Ekim.

NADİ, Nadir (1946). Hükümetin Yeni Kararları. *Cumhuriyet*, 9Eylül.

NADİ, Nadir (1946). Partilerin Hataları. *Cumhuriyet*, 13Kasım.

NADİ, Nadir (1946). Yeni Tedbirler Beklemeliyiz. *Cumhuriyet*, 17Eylül.

SADAK, Necmeddin (1946). Milli Ekonomi Sahasında İlk Ehemmiyetli Adımlar. *Akşam*, 9 Eylül.

SAFA, Peyami (1946). Bu Kararı Alkışlıyor ve Bekliyoruz ki. Vakit. 10 Eylül.

TEKELİ, Esat (1947). 7 Eylül Hakkındaki Konferansa Dair. *Ulus*, 9 Haziran.

TOPÇU, Nazmi (1946). Son İktisadi Kararlar Münasebetiyle Ahmet Emin Yalman'a Yerinde Bir Cevap. *Tanin*, 17 Kasım 1946.

YALMAN, Ahmet Emin (1946). Tetkiksiz Bir Adım. *Vatan*. 16 Kasım.

5.4.Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Ulus

Vakit

Yeni Gazete

Yeni Sabah